

Skræppenborg-Nielsen: Mit parti er naturligvis helt og fuldt klar over, at en finanslov er nødvendig, men da vi hverken vil eller kan stemme for de meget, meget store beløb — det er milliardbeløb, det drejer sig om — til forsvaret, til militærvæsenet her i landet, skal jeg blot meddele, at vi ved den endelige afstemning, ligesom tidligere, hverken vil stemme for eller imod årets finanslovforslag.

Rimstad: Jeg skal på mit partis vegne meddele, at vi vil afholde os fra at stemme om det foreliggende finanslovforslag, sådan som vi har gjort de sidste 2 år, fordi vi anser forslaget ekspansion af den økonomiske aktivitet for at være alt for stor.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslaget

vedtoges enstemmigt med 150 stemmer; 15 medlemmer tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Formanden: Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Forhandling om udenrigsministerens redegørelse af 24. februar angående nedrustnings-spørgsmålene.

(Redegørelsen findes i tidenden sp. 2979).

Frode Jakobsen: Allerstørst vil jeg takke udenrigsministeren for redegørelsen. Jeg tror, at den har været både . . .

Første næstformand (From): Der må være ro i salen.

Frode Jakobsen: . . . meget nyttig og meget oplysende.

Til daglig lever vi jo vort liv som en lille stat optaget af helt andre problemer, skatter, huslejer o. s. v. Det er sjældent, vi tænker over, at der bagved ligger to verdensproblemer, der i dag overskygger alt. Det er for det første kampen mod sulten i verden, som let kan føre til den mest meningsløse opdeling af menneskene: den efter farve og til klassekampen mellem nationer-

ne, de rige og dem, der sulter. Det har man kaldt nord-sydproblemet.

Men vi har dernæst stadig væk også konflikten øst-vest, selv om der er tegn på, at blokkene i dag ligesom er ved at blive mindre kompakte. En opløsning af de to blokke ville være lykkelig, men naturligvis i så fald af begge blokke. Det er den eneste udvej ud af den konflikt, for den kan aldrig fjernes ved, at den ene blok overvinder den anden. Våbnene er blevet for forfærdelige til det. Nedrustning har aldrig stået mere i centrum end nu — selv om jeg snarere tror på, at det er afspænding, der skaber afrustning, end at det er afrustning, der skaber afspænding.

Afrustning er desværre noget kompliceret noget. Det er ikke altid dem, der råber højest op om afrustning, der gør afrustningen de største tjenester, og når vi drøfter afrustning, så er det ikke først og fremmest det, som man kalder almindelig og fuldstændig afrustning. Det har det desværre lange udsigter med. Det er heller ikke det, som mange ønsker: afskaffelsen af alle atomvåben. Alle atomvåbens ødelæggelse, det er svært populært, det er også ideelt; men heller ikke det er så ligetil, for mon det alligevel ikke er atomvåbnet, der er skyld i, at storkrigen ikke er brudt ud, med de modsætninger, der så længe har rådet?

Det, der er sket, er jo, at våbnene er vokset til en sådan forfærdelighed, at de simpelt hen ikke mere kan bruges, det vil sige ikke bruges til at føre krig med, men kun til at afskrække fra krig. At afskaffe atomvåbnene med ét slag i den verden, vi lever i, ville betyde at afskaffe den stærkeste fredsbevarende faktor i verden i dag. Det skulle nok give dem, der råber højest op mod atomvåbnene, anledning til eftertanke.

Atomvåbnene kan for øvrigt ikke afskaffes. Man kan tilintetgøre dem, der eksisterer, men det er en opfindelse, som nu engang er gjort, den kan ikke glemmes igen; én gang opfundet kan atomvåbnene altid rekonstrueres.

Fred baseret på afskrækkelse er ingen god fred, men det er den fred, som vi har, og det er den fred, som vi i en overskuelig fremtid kan få. Det er let at sige, at det er noget djævelskab, som man under ingen omstændigheder vil have noget at gøre med.

[Frode Jakobsen.]

Det er let at vaske sine hænder. Men det er i læ af sådanne våben, vi lever vort liv. Det er let at være skinhellig. Det er sværere virkelig at arbejde med problemerne. I det ene tilfælde er man optaget af sin egen renhed, i det andet tilfælde af, hvordan det skal gå i verden. Jeg forstår så udmærket, at en af vore mest kyndige, professor Brandt Rehberg, for nylig har sagt, at han gruer for, hvad der ville ske, hvis atomvåbnene forsvandt.

Men det kan vi ikke blive stående ved. Hvad kan man gøre i dag? Her er jeg helt enig med udenrigsministeren i, at der er 3 områder, hvor en indsats er mulig: standstill af atomforsøgene, bestræbelser på at forhindre udbredelsen af atomvåben til flere lande og oprettelsen af atomfri zoner. Også fagfolks meninger om betydningen af det radioaktive nedfald er delte, især med hensyn til de genetiske virkninger, virkningen på kommende slægter. Men hvis der er tvivl — og der er tvivl — så må den tvivl da komme dem til gode, som ikke er født endnu.

Vi har grund til lettelse over standstillningen af atomforsøgene i atmosfæren, i havet og i det ydre rum.

Vesten må altid sørge for at være foran, er der nogle der har ment. Men mon man ikke er ved at forstå, at det slet ikke er helt så afgørende med det kapløb længere? Det er jo en af forskellene mellem konventionelle våben og atomvåben, at af de konventionelle våben får man aldrig nok — i den forstand, at det aldrig vil holde op at være en yderligere fordel, om man kan hobe endnu flere op. For atomvåben gælder det, at nok er nok, for hvad skal man bruge dem til? Ikke til krig, så ville alting være forbi. De har kun en eneste opgave, og det er at fortælle en modstander, at nok kan han angribe, men man vil altid være i stand til at trække ham ned i afgrunden med sig, og det kan man allerede i dag.

Der kunne kun være én vægtig grund til at fortsætte forsøgene, nemlig om man kunne udvikle en antiraket-raket, raketten til at standse fjendens raketter med. Her er der et punkt, hvor man ikke kan høre op, fordi man har nået nok, men snarere fordi man giver op over for problemet.

Skulle det, hvad der heldigvis ikke er noget der tyder på, lykkes at skabe en effektiv antiraket-raket, ja, så ville hele billedet ændre sig. I dag er det beroligende jo, at begge parter nok er i stand til at slå et første ødelæggende slag, men ingen er i stand til at gøre dette slag så fuldkomment, at det andet slag, modpartens gengældelse, ikke er sikkert. Derfor falder fristelsen til at slå det første slag væk; det ville være selvmord. Men kunne man med antiraket-raketter forhindre modpartens gengældelse, ja, så ville fristelsen være der igen. Det, vi oplever, er altså det paradoksale, at det ville være et forsvarsvåben — antiraket-raketten — der skabte faren. Det viser, at redningen for menneskeheden i dag netop ligger i, at vi alle er forsvarsløse; på nåde og unåde er givet i hinandens hænder.

De underjordiske forsøg er stadig tilbage, og tilbage er der de kinesiske og franske forsøg. Det er rigtigt, at der er uenighed mellem videnskabsmænd om muligheden af at identificere underjordiske sprængninger. Jeg tror alligevel, at fagfolk tenderer imod, at en enkelt sprængning måske nok kan smutte, men ikke en serie, og at faren for opdagelse — selv om der ikke skulle være sikkerhed for opdagelse — er for stor til, at man tør løbe den risiko. Derfor håber jeg, Danmark vil gå vidt i retning af at appellere til sine allierede om at standse også de underjordiske forsøg uden at hænge sig for meget i, om der skal være 3 eller 7 inspektioner om året. Dette spørgsmål er vigtigt, fordi det hører sammen med det næste punkt: arbejdet på at undgå spredning.

Kan alle forsøg standses, vil det blive sværere for nye nationer at udvikle atomvåben. Det siges jo tit, at alle naturligvis vil få atomvåben, og at overgangen fra konventionelle våben til atomvåben er en simpel teknisk udvikling, lige så sikker som i sin tid overgangen fra bue og pil til krudt og kugler. Men det er netop det forfærdelige, for hvis en lang række lande gennem en lang række af år har atomvåben, kan det ikke andet end ende galt. Det havde været bedre, om atomvåbnene kunne have været koncentreret til de to supermagter. Det er ulykkeligt, at Kina nu er kommet med, men vesten har selv skubbet til ved at holde

[Frode Jakobsen.]

Kina udenfor. For hvad er der ved aftaler om forsøgsstop o. s. v., hvis verdens største nation, Kina, ikke er med?

Det er også ulykkeligt, at Frankrig går sine egne veje. Det skulle de betænke, som angriber NATO med bitterhed. Faren er vokset, fordi Frankrig ikke vil indordne sig NATO. Det lykkeligste ville være, om atomvåbnene kunne indskrænkes til de to, og er det ikke muligt, ville det næstbedste være, at vestens allerede eksisterende atomvåben minus Amerikas — for det går USA jo ikke med til — kom helt under NATOs kontrol uden oprettelse af nye institutioner. Derfor er det engelske forslag om ANF så meget at foretrække for MLF. Det er jo ikke nok, at Tyskland ikke får atomvåben. Man må heller ikke gøre noget, der kan blive opfattet af dem, som endnu skælver for Tyskland, som om et tysk atomvåben var undervejs.

Udenrigsministeren talte om endnu en mulig barriere, om de 5 permanente medlemmer af sikkerhedsrådet som de 5, der også har atomvåben. Det er muligt, at der her er et nyt punkt, hvor der kan standses. Det skulle hellere ikke komme så vidt. Ja, men det er allerede så vidt, kan man sige. Men et land er ikke atommagt, fordi det har et par atombomber. Det er en kostbar affære, og når England er parat til at opgive sit selvstændige atomvåben, er det simpelt hen, fordi det ikke har råd. I det ligger der, synes jeg, endnu et håb.

Også atomfri zoner er det værd at forhandle om. Ikke fordi det er en endelig løsning, for raketter med atomvåben kan nydeligt gå hen over lande uden at mærke, om det er atomfri zoner eller ej. Alligevel har atomfri zoner deres værdi. Vestens betingelser for atomvåbenfri zoner har udenrigsministeren klart resumeret.

Vi lever i en ny verden. Storkrigen er blevet forældet. Alt forsvar i dag kan kun have én mening: at forhindre krig, ikke at vinde en krig. Hvis storkrigen først bryder løs, er der simpelt hen ingen mening i at tale om, hvem der vil vinde. Så er alting tabt, tabt for menneskeheden. Man skal stræbe efter at undgå at forskyde terrorbalancen. Det er jeg enig i, men stirrer man sig blind på denne balance, kommer man i al fald aldrig videre, og den kan

blive et forældet begreb, netop fordi man, hvad angår atomvåben, kan opnå en vis mæthed. At blive ved med at fuldkommengøre terror, når der er terror nok, er ikke det mest intelligente kapløb.

Styrkeprøven mellem øst og vest går videre. Det er ikke først og fremmest et spørgsmål om våben, tværtimod. Tænker man udelukkende i våben, vil man tabe denne styrkeprøve. Jeg tror, at stormagterne stadig er tilbøjelige til at tænke noget for militært. Det følger vel af de militære byrder, de må bære — også for os — men det giver de små lande en pligt til også at lade deres røst høre. NATO betyder en fælles politik. Den er uundværlig i dag, men en fælles politik er en politik, som vi alle er med til at forme, også de små lande. Canada, Danmark og Norge har ved lejlighed, f. eks. ved FN's nedrustningsforhandlinger, udgjort ligesom en mere liberal fløj inden for NATO. Jeg tror på, at vi har råd til den liberalisme. Vi lever i læ af det amerikanske atomvåben, og amerikanerne har, når alt kommer til alt, mere forstand på det tekniske end vi. De to ting må vi ikke glemme. Det må formane os til forsigtighed, men ikke til at opgive en selvstændig vurdering.

Det mere tekniske skal jeg ikke gå ind på. Jeg tror ikke, at det danske folketing har stor mulighed for at øve indflydelse derpå. Alligevel mener jeg, at der er et par punkter, vi må holde fast ved. For det første ville det være forkert at skille nedrustningen af atomvåben ud fra nedrustningen af de øvrige våben, således som det har været foreslået. Nedrustningen må forblive en helhed. For det andet er det ikke nok med at udstede et forbud mod atomvåben, for et sådant forbud kan måske nok respekteres af den part, der er ved at vinde. Det vil aldrig blive respekteret af den part, der er ved at tabe. Endelig for det tredje må vi holde fast ved nødvendigheden af kontrol, selv om jeg tror, at der snarere er grund til at se noget mere stort på det, end man har gjort.

Det er vældige problemer, og vi skal ikke bilde os ind, at vor indflydelse nogen sinde kan blive stor. Til daglig vil vi blive ved med at være optaget af andre problemer, men disse store problemer er der, og de vil afgøre alt for os, vort liv, vore børns liv, og hvis de ikke løses, ja, så falder også

[Frode Jakobsen.]

alle de problemer væk, som vi er optaget af til daglig.

Per Federspiel: Også jeg vil gerne takke den højtærede minister for den ganske overordentlig saglige og fyldige redegørelse, han fremsatte om dette spørgsmål for snart så længe siden, at mange af os ikke kan huske det mere. Det er lidt vanskeligt at få øje på, hvad denne debat egentlig skal gå ud på. Der foreligger intet forslag, ingen beslutning, men jeg går ud fra, at den højtærede minister og det høje præsidium har tænkt, at det ville være rigtigt at delagtiggøre tinget i en diskussion om dette emne på et tidspunkt, hvor samtlige medlemmer i hvert fald er i huset.

Den højtærede minister delagtiggjorde jo for nogen tid siden en stor kreds af organisationsledere og andre interesserede i de samme problemer. Jeg går efter pressereferaterne at dømme ud fra, at de oplysninger, der dér er givet, er af nogenlunde samme karakter som dem, vi har fået her i tinget.

Den højtærede ministers redegørelse ville måske have egnet sig bedre til en tidsskriftsartikel, og udenrigsministeriets direktør har da også taget konsekvensen deraf ved omtrent ord til andet at aftrykke det i tidsskriftet „Fremtiden“s martsnummer. Det viser i hvert fald, at der er et vist røre omkring hele dette nedrustningsspørgsmål, som ministeren med rette betegner som en refleks eller afspejling af den almindelige storpolitiske situation.

De spørgsmål, der indgår i hele dette problemkompleks, er jo mange forskellige. Det er ikke blot politiske spørgsmål, det er militærstrategiske og tekniske, som alle danner grundlaget for den politik, der må føres på nedrustningsområdet. Der er heller ingen tvivl om, at det, for at man kan danne sig det rette overblik over dette område, er nødvendigt med en ret betydelig videnskabelig forskning. Vi er herhjemme langt tilbage på dette område. I andre lande foreligger der en omfattende forskning og litteratur på hele dette uhyre vigtige strategiske og politiske område. Herhjemme har vi altså måttet indskrænke os til at følge med i, hvad der sker, og også dette må jeg

se som baggrunden for den højtærede ministers redegørelse.

For mange kan det sikkert se ud, som om den internationale nedrustningsdiskussion, der foregår dels i nedrustningskonferencen i Genève, dels i De Forenede Nationers generalforsamling, bevæger sig i en slags tomrum, et underligt teoretisk vakuum, hvor man diskuterer ting, som har såre ringe realitet. Jeg tror, at denne bedømmelse er forkert, og at der, som den højtærede minister gør rede for det, på dette område i virkeligheden er tale om en refleks af hele den storpolitiske situation. I denne indgår på samme måde som i nedrustningsdebatten hele spørgsmålet om kernevåbenstrategien, atombevæbningen, som det ærede medlem hr. Frode Jakobsen omtalte.

Det er også rigtigt, at situationen karakteriseres ved den såkaldte atombalance. Jeg vil dog stille det spørgsmål, om ikke den højtærede minister generaliserer lidt vel stærkt, når han gør gældende, at atombalancen er den, der har skabt nedrustningsmulighederne, og at atombalancen i hvert fald i modsætning til tidligere har gjort et militært opgør eller, som det siges, i hvert fald et totalt militært opgør uegnet som middel for udenrigspolitikken.

Jeg tror, det er rigtigt, at ingen i dag med hele den balance, der forefindes på dette område, kunne tænke sig en egentlig atomkrig. Men atomstrategien har alligevel udviklet sig i en anden retning, som jeg tidligere har haft lejlighed til at nævne her i tinget. Det er ikke længere alene afskrækkelsesvirkningen, den rene tilintetgørelsesmulighed, der ligger bag stormagternes atompolitik, det er også dette, at det at besidde atomvåben i dag er blevet kriteriet for at være en stormagt. Vi har set, hvordan det fattige Kina har udviklet i hvert fald en eller anden form for atombevæbning og som den femte stormagt har fundet det nødvendigt at anskaffe dette våben. Derved bliver besiddelsen af atomvåben et argument i hele den storpolitiske debat mellem stormagterne, og her er jeg enig med den højtærede minister i, at på dette område kan de små lande have grumme lidt indflydelse.

Det, der må være vor opgave, er at vogte på den almindelige nedrustningsmulighed,

[Per Federspiel.]

den almindelige mulighed, der foreligger for en afspænding i situationen. Jeg er meget taknemlig for, at ministeren i sin redegørelse gør det ganske klart, hvad der måske har kunnet herske nogen tvivl om, hvor vi i Danmark står med hensyn til atombevæbning. Der har været nogen diskussion om, hvorvidt regeringen fortsat stod ved den erklæring, at Danmarks afvisning også af taktiske atomvåben måtte ses på grundlag af den nuværende situation. Ministeren nævner i sin redegørelse udtrykkelig Kekkonerplanen og siger, at det fortsat er regeringens opfattelse, at en overenskomst om Norden som permanent atomfrit område kun kan tænkes som led i en almindelig europæisk sikkerhedspolitik. Den udtalelse kan jeg på mit partis vegne fuldt ud tiltræde. Der ligger den sandhed deri, at hele spørgsmålet om nedrustning, hele spørgsmålet om atomstrategien, må ses som et led i den almindelige sikkerhedspolitik, og kun som et led i denne har det nogen som helst betydning at debattere spørgsmålet om nedrustning og spørgsmålet om atomstrategien.

Det ærede medlem hr. Frode Jakobsen var inde på den betragtning, at man måtte søge på en eller anden måde at begrænse atommagternes kreds, og jeg forstod det således, at han så vidt muligt ville begrænse den til De Forenede Stater og Sovjetunionen. Det har allerede vist sig, at dette ikke er muligt. Således som den franske politik er tilrettelagt under general de Gaulle, er der ingen tvivl om, at det er et ganske afgørende punkt i fransk politik, at man råder over dette måske knap så meget militære som politiske middel. Men ministeren er selv inde på den tanke, at ingen ved, hvordan verden ser ud om 10 år, om ikke til den tid — og atomforskerne er tilbøjelige til at bekræfte dette — besiddelsen af atomvåben ligger inden for enhver nogenlunde velsitueret magts rækkevidde, og det er vel dér, faremomentet ligger.

I dag har vi begrænsningen, og vi ønsker, at denne begrænsning skal bevares så vidt muligt. Jeg ser også meget nødigt, at de nordiske lande følger med i den konkurrence, der måske vil kunne opstå blandt mindre magter. Man har allerede set tilløb til det.

Jeg er enig med ministeren i den bemærkning, han gør om mulighederne for et dansk eller nordisk initiativ i nedrustningssagen, at det vil være urealistisk at fremsætte egentlige forslag. Det skal dog ikke på nogen som helst måde lulle os i søvn. Hele dette område er af uhyre betydning, og det er afgørende, at vi beskæftiger os med disse problemer. Derfor er også de kernevåben-dispositioner, der foretages af stormagterne, af ganske afgørende betydning for vor egen sikkerhed. Det, der vel var det værste, der kunne ske, var en rent ensidig afrustning.

Vi så det britiske arbejderparti forud for valget gå meget stærkt ind — i hvert fald gjorde en stor del af partiet det — for den rent ensidige afrustning, og det var på det, den tidligere leder af partiet, Gaitskell, førte sin afgørende kamp. Det er ikke uden interesse at konstatere, at mange af dem, der dengang stod som Gaitskells modstandere og i dag har ansvaret for den britiske regering, ikke har nævnt et ord om denne tanke om den ensidige afrustning. Det, der ville ske derved, ville være en ganske alvorlig forrykkelse af atombalancen inden for selve det europæiske område.

Jeg tror som sagt ikke, vi kan nå det, der måske kunne være ønskeligt, som det ærede medlem hr. Frode Jakobsen var inde på, at selve atombalancen koncentrerer alene om to magter. Der er ikke noget her i verden, der er så galt, at det ikke er godt for noget, og det, der vel mere end noget andet har bidraget til at sprænge de bånd, der var så stærkt på vej til at blive knyttet inden for Europa, har vel været den fransk-britiske uoverensstemmelse om atomstrategien. Kunne der her opnås et fælles europæisk initiativ, der bragte disse to europæiske atommagter nærmere sammen, så er jeg tilbøjelig til at tro, at man kunne nå et langt skridt videre henimod den europæiske enhed, som jo er et mål både inden for de seks landes kreds og inden for de syv landes kreds.

Det er min opfattelse — selv om det falder lidt uden for selve det emne, vi drøfter i dag — at det netop er på de hidtil ikke berørte politiske områder og herunder vel navnlig atomstrategiens område, at vejen kan findes til en endelig forståelse mellem de lande, der igennem de sidste år er kommet til at stå skarpt over for hin-

[Per Federspiel.]

anden og derved hindrer en europæisk enhed.

Må jeg endelig gøre en bemærkning til om det, den højtærede minister nævnedes til slut om, at det, de mindre lande vel navnlig kan gøre for at aktualisere nedrustningstanken, er at arbejde for selve retsiden i det internationale samfund.

Jeg tror ikke, dette gøres alene ved erklæringer i FNs forsamling, det gøres ikke alene ved konventioner, ikke alene ved at støtte den internationale domstol i Haag, men det gøres ved at arbejde for, at selve retsiden, selve det, som man hidtil ikke har fundet noget bedre ord for end det engelske the rule of law, kan få ensartet anerkendelse, ikke alene i den lille kreds af vesteuropæiske og atlantiske lande med en gammel retskultur, men i al sin enkelthed kan bredes ud til de mange oversøiske lande, der nu er under udvikling, og hvor der endnu i dag findes jurister, der har fået deres uddannelse i den vestlige verden, men hvor nationalistiske tanker efterhånden vil brede sig, og uddannelsen vil ske på stedet under risiko for, at selve tanken om, hvad der er lov og ret, vil blive lokalt og ofte primitivt betonet.

Her ligger en meget væsentlig opgave, som også FN bør støtte, og jeg henstiller til den højtærede minister, at han inden for FN virker for, at retsitionerne i deres enkle form, menneskerettighederne, virkelig vinder anerkendelse i de lande, som vi er tilbøjelige til at støtte og ligefrem til at forfølge, uanset at deres politiske udvikling i mange tilfælde betyder en ligefrem retsfornægtelse.

Erik Kragh: Også jeg vil gerne takke den højtærede udenrigsminister for redegørelsen. Jeg finder, at den fremtrådte som et sagligt indlæg i en debat, som har stor betydning, og en debat, som ofte kommer på vildspor. Nedrustningsspørgsmålet eller den opfattelse, folk har af nedrustningsspørgsmålet, har faktisk to sider. Der er

dels de mennesker, for hvem det er en idealistisk sag af første rang, og dels er der de mennesker, som udnytter de følelser, som nedrustningsspørgsmålet vækker hos folk, til at fremme andre politiske ideer og tanker for at undergrave det vestlige forsvarssammenhold og Danmarks udenrigspolitik og forsvar. Jeg synes, at udenrigsministerens redegørelse på en meget klar måde fremstillede grundlaget for de tanker, man kan gøre sig herom, og jeg vil gerne i tilslutning til, hvad udenrigsministeren har sagt, komme ind på nogle enkelte emner vedrørende dette spørgsmål.

Man kan vel tale om, at der er to begreber i det danske sprog, nemlig afrustning og nedrustning. De findes ikke på samme måde på fremmede sprog, tror jeg. Afrustning er altså den totale og altomfattende nedrustning, hvor alt, hvad der hedder militære styrker, forsvinder — undtagen naturligvis styrker, der er nødvendige for den indre sikkerhed. Nu vil der altid være brug for en hel del flere styrker f. eks. i Sovjetunionen end i Danmark, hvad indre sikkerhed angår, lad det nu være. Men det, der er i alle hjerter — som Churchill engang har sagt — det er den totale afrustning. Han føjer dog til, at befejstringen derfor ikke må sløve vort syn.

Hvis man ser på de realistiske forudsætninger for den totale afrustning, er det rigtigt, som udenrigsministeren påpeger det, at den vil forudsætte en international retsorden; den vil i virkeligheden forudsætte en verdensregering med magtmidler til at holde orden i verden. Hvis man skal se realistisk på det, er verdens udvikling i dag bestemt af stormagternes magtpolitik, og jeg tror personlig, at det vil den være i mange år. Jeg vil gå så vidt som til at sige, at jeg tror, at i resten af dette årtusinde er det ikke meget sandsynligt, at man får ændret denne forudsætning for verdens udvikling; man behøver blot at tænke på udviklingen i Kina, således som den er i gang. Man må også spørge, om virkelig De Forenede Stater og Sovjetunionen kunne tænke sig at

[Erik Kragh.]

opgive de magtmidler, hvorpå deres politik hviler, og først og fremmest om Kina kunne, Kina, som først nu er ved at få status som stormagt gennem en højere teknisk udvikling.

Hvis man skal se realistisk på det, tror jeg derfor nok, at det, man skal arbejde på, er den anden form, nemlig nedrustningen, altså med andre ord et forsøg på at nedbringe rustningsniveauet skridt for skridt ved aftaler mellem alle parter, men vel at mærke således — som også udenrigsministeren påpegede — at magtbalancen ikke forrykkes. Det er rigtigt, at det er magtbalancen mellem øst og vest, der sikrer freden, og det er, som det ærede medlem hr. Frode Jakobsen sagde, kernevåbnene, der er den største fredsbevarende faktor. Men det er igen et område, hvor følelserne kommer til at spille så frygteligt ind, for der er da ingen, der ikke frygter disse våben og ikke nærer afsky for dem — som for ethvert andet våben. De såkaldte pacifister har ikke patent på at afsky krigen i alle dens former. Jeg tror ikke, der er et fornuftigt tænkende menneske i verden, som ikke afskyr krigen i alle dens former; men netop for at hindre krigen er kernevåbnenes opretholdelse en nødvendighed.

Når man derfor — og det sker både fra øst og vest — fortæller folk, at man skal afskaffe kernevåbnene, forekommer det mig, at man fortæller folk noget, holder noget op for dem, som de gerne vil høre, men som ikke har noget med realiteter at gøre, bl. a. fordi man simpelt hen ikke kan afskaffe dem, da man aldrig kan afskaffe den viden, der eksisterer om, hvorledes de fremstilles. Man tror da ikke, at Kina, som netop nu har lagt grunden til at blive en atommagt, kunne tænke sig at gå ind på nogen overenskomst i denne retning. Jeg tror, man må arbejde for nedrustning ud fra den forudsætning, at kernevåbnene må man beholde, men man må holde dem på et sådant niveau, at sikkerheden mod krig bevares.

Jeg må måske endvidere gøre et par bemærkninger om atomfri zoner, som også er noget af det, der lyder meget tiltalende, men som udnyttes fra visse sider. Det er ustandselig fra østlig side, man har fore-

slået disse atomfri zoner oprettet, og det vil formentlig i Afrika, Asien og Sydamerika være muligt i store områder at skabe sådanne atomfri zoner, hvis de pågældende folkeslag ønsker det. Men Europa har jo trods alt en nøglestilling, og i Europa vil atomfri zoner med den nuværende politiske spænding ikke kunne tænkes accepteret af vest, fordi de ensidigt ville forskubbe magtbalancen i østlig favør. De taktiske atomvåben i Vesttyskland — de er ikke tyske, men amerikanske, stationeret i Vesttyskland under amerikansk bevogtning — har måske netop den mest krigsafskrækkende opgave af alle våben, fordi de siger til den anden part, at faren ved en eller anden form for militær aktion er uoverskuelig, for han kan risikere, at taktiske atomvåben vil blive brugt. Derfor vil man sikkert fra vestlig side afvise disse forslag om atomfri zoner.

Inden jeg går over til nogle betragtninger om, hvilke muligheder der er for nedrustning, ligger det mig på sinde at understrege, at jeg ligesom alle andre — jeg siger det af hensyn til eventuelle efterfølgende ordførere — ønsker nedrustning; det gør selvfølgelig alle mennesker, der har deres sunde fornuft i behold. På den anden side er der visse realiteter i dette spørgsmål, som vi må holde fast ved for ikke at risikere at sætte over styr, hvad vi har opnået. Man kan måske sige det sådan, som jeg har læst det et eller andet sted, at nedrustningen først og fremmest skal komme i vore hjarter. Det er jo nemlig ikke de militære styrker, der skaber spændingen og problemerne; det er de politiske problemer, der skaber spændingen og dermed de militære styrker. Det vil med andre ord sige, at vi skal skabe et sådant klima, at der kan blive tillid mellem vest og øst, så en nedsættelse af rustningsniveauet bliver mulig, og derfor kan det måske være af interesse lige at se på, om der er afspænding i verden, eller hvad det er for en tilstand, vi lever i.

Det er naturligvis rigtigt, at tilstanden er langt gunstigere, end den var for bare 5 år siden. Når vi tænker på alt, hvad vi har oplevet, er det givet, at vi i øjeblikket lever i en tilstand med en langt mildere storpolitisk atmosfære end dengang. Men hvis vi ser på de konkrete skridt, der er taget for at nedbringe spændingen, hvad har de så

[Erik Kragh.]

omfattet? De har omfattet etableringen af den direkte fjernskriverforbindelse mellem det hvide hus og Kreml, og de har omfattet atomprøvestopaftalen og aftalen om ikke at sætte kernevåben på satellitter; de har omfattet gensidige erklæringer om reduktion af materiale til brug for kernevåben og om nedskæring af forsvarsbudgetterne, meget beskedne nedskæringer, som ikke bevirker nogen nedsættelse af de pågældende landes styrker — jeg tænker på USA og Sovjetunionen. Men ingen af disse foranstaltninger har i og for sig betydet nogen indrømmelse hverken fra vest eller øst.

Meget tyder på, at vi er på vej frem mod en form for afspænding. Hele kontakten over jerntæppet, den løsere sammensætning af både øst og vest, navnlig østblok-landenes begyndende liberalisering og højnelse af levestandarden og det handelspolitiske samkvem, der kan opnås mellem vest og øst, er alt sammen ting, der tyder på, at vi har en mulighed for efterhånden også at nå til en afspænding. Forsiden af medaljen er alle disse mange tegn fra øst og vest på, at man er interesseret i en afspænding. Men bagsiden af medaljen er de militære og de politiske kendsgerninger. De politiske kendsgerninger, det er naturligvis i særlig grad spændingen om det delte Tyskland og om Berlin, og de militære kendsgerninger, det er, at Sovjetunionen stadig har 400.000 mand med 6.000 kampvogne stående alene i Østtyskland, stadig har 700 mellemdistanceraketter med atomladninger rettet ind mod mål i Vesteuropa.

Når vi tænker på de svingninger fra spænding til afspænding, vi har oplevet siden Stalins død, må vi sige, at vi ikke har nogen sikkerhed for, hvad der kommer. Vi ved ikke, hvem der regerer i Sovjetunionen om 2 eller 5 år, og vi ved ikke, hvad der vil være russisk politik om 2 eller 5 år. Vi har oplevet disse svingninger: først freds- og charme-offensiverne fra 1953 til 1956, så tragedien i Ungarn, derefter spændingen om Berlin fra 1957 til 1959, så afspændingen, da Khrustjev besøgte Eisenhower i Camp David i Amerika, derefter højspændingen efter det mislykkede topmøde i Paris i 1960, så krisen på Cuba og afspændingen efter Cubakrisen. Alt dette siger os, at vel skal vi arbejde for nedrustning af al vor magt og med alle de

midler, vi har, men samtidig skal vi i vesten holde hovedet klart og være på det rene med, at så længe der ikke er nogen sikkerhed, så længe er det svært at øjne en virkelig afspænding.

Det er også vanskeligt at se, hvorledes afspændingen skal blive en realitet, så længe kommunisterne rundt omkring på kloden modarbejder den vestlige verden og særlig USA med støtte til de såkaldte nationale befrielseskrige, med andre ord med støtte til kommunistiske infiltrations- og guerillakrige, oprør og forsøg på at styrte de lovlige regeringer i de pågældende lande. Man må ikke glemme, at det, amerikanerne i øjeblikket kæmper for i Vietnam, er ikke Vietnam alene; det er hele Sydøstasiens skæbne, der står på spil, og det er os ingenlunde ligegyldigt, hvordan det kommer til at gå i Østasien.

Vi har opnået en stabilitet gennem den magtbalance, der er oprettet, en stabilitet af en sådan art, at jeg godt vil vove at påstå, at en krig ikke vil opstå i Europa under de nuværende forhold. Dermed være ikke sagt, at en krig ikke kan opstå, for forholdene i det mellemste østen og i Sydøstasien er farlige og eksplosive, men jeg vil på den anden side tro, at stormagterne, atommagterne, vil være meget varsomme med at lade det komme så vidt.

Hovedpunktet i nedrustningen er måske at hindre spredning af kernevåben. Intet vil være farligere, end hvis det ene land efter det andet får kernevåben. Man behøver blot at tænke på, hvad det vil sige, at Kina nu efterhånden får mulighed for at anskaffe sig kernevåben — Kina, som i hvert fald tilsyneladende har en imperialistisk, ærgerrig politik, som råder over et uhyre menneskemateriale, og hvis mål man faktisk ikke rigtig kan overskue. Nu kan man have det håb, at Kina, efterhånden som staten industrialiseres og levestandarden hæves, ligesom Sovjetunionen vil blive mindre interesseret i krigeriske konflikter; i øjeblikket er det i alt fald ikke interesseret deri på grund af de kinesiske atomanlægs sårbarhed i tilfælde af krig.

Som sagt, det er klart, at vi skal arbejde på denne linje i vest: en skridt- og trinvis reduktion af rustningerne til et vist niveau, således at balancen holdes, og således at den krigsafskrækkende faktor stadig er til

[Erik Kragh.]

stede. Men som den højtærede udenrigsminister har sagt i sin redegørelse, er de små landes muligheder naturligvis begrænsede. Det er og bliver nu desværre stormagternes spil. Men de små landes muligheder er ingenlunde ikke-eksisterende, og vi har — som også udenrigsministeren pegede på — gennem FN og sammen med de nordiske lande en mulighed.

Må jeg til slut sige om nedrustningsproblemet set ud fra et dansk synspunkt: jeg har ude i landet mødt det synspunkt, om vi ikke burde nedsætte vort forsvarsbudget i takt med den amerikanske reduktion af forsvarsbudgetterne. Dertil vil jeg svare, at nedrustningsproblemet er jo en integrerende del af de enkelte landes sikkerhedspolitik, og derfor må nedrustning for Danmarks vedkommende ses på baggrund af vort medlemskab af Atlantpagten, der er grundlaget for vor sikkerhed. En isoleret dansk nedrustning eller afrustning ville ikke fremme afspændingen, men tværtimod svække afspændingsmulighederne, fordi den ville forvandle et stabilt område omkring den vestlige Østersø til et urocenter, hvor usikkerhed ville råde.

Man taler så meget om, at vi skal føre afspændingspolitik, og om dit og dat ikke ville skade afspændingen. Men hvad er afspændingspolitik? Præsident Kennedy sagde for 4 år siden — jeg beder om den højtærede formands tilladelse til et par korte citater —:

„Det primære formål med vore våben er fred, ikke krig“.

Og præsident Johnson sagde den 19. januar i år:

„Det er stadig vort formål. Vi er bevæbnede, ikke for at erobre, men for at sikre vor egen sikkerhed og for at opmuntre, at internationale uoverensstemmelser afgøres ved fredelige midler“.

En virkelig afspændingspolitik er et forsøg på at nå at tale sig til rette med den anden part, men vel at mærke med en baggrund, som den anden part forstår, nemlig en sikkerhedsbaggrund, så han ikke er i tvivl om, at militære midler ikke betaler sig. Derfor er isolerede afrustningsforanstaltninger, som er det, man ofte mener, når man taler om afspændingspolitik, ikke det, vi skal gribe til, hvis der skal

være mening i vort medlemskab af NATO. Dette medlemskab giver os en sikkerhed; men den sikkerhed, vi får, står i direkte forhold til, hvad vi selv præsterer. En reduktion af de styrker, der er fastsat i forsvarsforliget, ville rejse alvorlige tvivl hos vore allierede med hensyn til, om vi mener det alvorligt med vort medlemskab, og følgerne heraf er det ikke vanskeligt at forestille sig.

De opgaver, som vort forsvar skal løse, kan ikke stilles af folketinget, hvis vi vil et forsvar, men de stilles af vor geografiske beliggenhed og af den politiske og strategiske situation i verden omkring os. Når man her i salen i går og tidligere fra visse sider har krævet besparelser på forsvarets budgetter, må det måske være tilladt i al stilfærdighed heroverfor at gøre opmærksom på, at forsvarret ikke stod i forreste gelede, da alle de millioner blev uddelt, som nu volder os så megen bekymring.

Helveg Petersen: Også jeg vil gerne takke den højtærede udenrigsminister for den redegørelse, vi har fået, og jeg vil gerne sige, at der er al grund til, at vi hyppigere, end tilfældet er, har debatter om udenrigspolitiske emner her i folketinget.

Den risiko, rustningerne indebærer, gør det nødvendigt for Danmark sammen med andre at gøre, hvad der er muligt for at påvirke udviklingen i den rigtige retning, og her ligger der en vældig arbejdsmark foran os. Jeg mener, vi må være parat til at tage initiativer og undersøge alle muligheder for, at det kan ske.

Ved FN's 19. generalforsamling gav den engelske FN-minister, lord Caradon, i en tale den oplysning, at verden hvert år bruger et beløb på omkring 150 milliarder dollars — eller mere end 1.000 milliarder kr. — på forsvarsudgifter. Det har jordens nationer råd til at ofre på militære formål, samtidig med at store dele af menneskeheden lever under trykket af fattigdom og elendighed — en fuldkommen urimelig tilstand.

Udenrigsministeren gjorde i sin indledning et par bemærkninger om Den internationale Domstol og sagde, at den, selv hvor vigtige nationale anliggender stod på spil, har vist evne til at træffe afgørelser, der blev respekteret af parterne. Jeg under-

[Helveg Petersen.]

kender ikke det arbejde, Den internationale Domstol gør, men jeg synes på den anden side, at udenrigsministerens bemærkninger kunne give det indtryk, at den havde været særlig aktiv. Et par tydeliggørende bemærkninger om domstolens indsats ville derfor være ønskelige.

Udenrigsministeren knyttede også et par bemærkninger til FN og omtalte den aktive indsats, Danmark har øvet i forbindelse med FNs fredsbevarende aktioner. Udenrigsministeren kom ikke ind på problemet om den krise, der er opstået omkring medlemsbidragene. Jeg beder udenrigsministeren om at udtale sig om, hvilke tanker han har gjort sig om hele dette problem. Påtænkes der et nordisk initiativ?

Hovedparten af ministerens redegørelse knyttede sig til Genèveforhandlingerne, og her fik vi en saglig og udførlig gennemgang af, hvad der er foregået i de senere år under nedrustningsdrøftelserne. Noget særlig lyst billede fik vi jo ikke.

I redegørelsen indgik en vurdering af atombalancen. Der er — sagde ministeren — skabt en atombalance, som i modsætning til tidligere har gjort et militært opgør, i hvert fald et totalt militært opgør, uegnet som middel for udenrigspolitikken. Det er — siger ministeren — på denne baggrund vor hovedopgave at bevare og befæste den relative stabilitet, der præger magtbalancen.

Vi har her magtbalanceteorien i dens klassiske form: atomvåbnene gør det til vanvid at starte en krig — atombalancen skal derfor opretholdes. Som våbnene efterhånden er blevet mere og mere usårbare, står vi over for 2 gigantiske militærmaskiner, der i kraft af deres muligheder for at slå igen, hvis de bliver angrebet, på en vis måde holder hinanden i balance, men som på den anden side i kraft af deres eksistens indebærer en umådelig fare for menneskeheden. Det spørgsmål, vi står over for, er, om vi kan affinde os med at leve under denne trussel fremover, om vi skal søge at indrette os på at leve stabilt under denne ustabile magtbalance. Selv på kort sigt er disse vilkår egentlig utålelige og på længere sigt absurde.

Det er af helt afgørende betydning, at der tages skridt til at standse væksten i

antallet af atomstater ud over dem, der findes i dag. Hvordan skal man hindre, at den opfattelse breder sig, at kun ved besiddelse af atomvåben kan man bevare sin status som en magt, der har indflydelse på verdenspolitikken? Hvordan kan man hindre, at denne opfattelse breder sig til de mellemstore stater? Når udviklingen først for alvor er kommet i gang, vil det være næsten umuligt at dæmme op for det helt store skred. Så vil det ende med, at bomben bliver et almindelig anerkendt suverænitetsymbol. Hvordan vil udviklingslandene stille sig til dette problem? Kina er kommet med, og det varer vel ikke længe, inden Indien melder sig i atomstaternes række. Hvordan med de andre udviklingslande? Hvordan skal man få dem til at afstå fra at interessere sig for at tilvejebringe kernevåben? Jo flere stater med selvstændig kontrol over kernevåben, des større chance for kernevåbenkrig.

Spørgsmålet er da, hvordan Danmark i dette spørgsmål kan gøre sin indflydelse gældende. De ærede ordførere for venstre og de konservative mente ikke, vi havde mange muligheder, og det fremgik jo også af udenrigsministerens indlæg, at han ikke mente, vi havde større chancer. Ministeren nævnte Kekkonenplanen og pegede som regeringens opfattelse på, at Norden som permanent atomfrit område kun kan tænkes som led i en almindelig europæisk sikkerhedsordning.

Ja men hvordan får man taget skridt til dette, denne almindelige europæiske sikkerhedsordning? Var det ikke en idé at undersøge muligheden for en aftale om Norden som atomvåbenfri zone sideløbende med, at et tilsvarende område, f. eks. på Balkan, kom ind under lignende bestemmelser? Ved at begynde i et begrænset område kunne der gøres erfaringer om de problemer, der knytter sig til kontrolspørgsmålet, således at de indhøstede erfaringer kunne anvendes, når mere almene aftaler skal træffes. Det, det drejer sig om, er at få taget de mindre skridt. Det nytter ikke at sidde og vente på, at de store ændringer skal indfinde sig. Det er de skridtvise fremskridt, det er realistisk at regne med.

Ser man på den tekniske side af problemet, konstaterer man, at der ikke er tvivl om, at en stab af dygtige atomviden-

[Hølvæg Petersen.]

skabsmænd ville kunne udarbejde forslag til kontrol med uran, der benyttes til fremstilling af kernevåben. Det kan blive aktuelt, at man har erfaring for, hvordan kontrol på dette område kan udøves. Der ville med støtte i forsvarspersonellet kunne udarbejdes rapporter om muligheder for kontrol med aftaler om nedrustning af ukonventionelle våben inden for et snævrere område, undersøgelser, der igen kunne udmunde i konkrete tekniske forslag.

Det, jeg vil sige hermed, er dette, at jeg tror, det er nyttigt, om vi gennemtænker kontrolproblemet mange sider, så vi er rede til at gøre en indsats. Det er klart, at det egentlige mål er nedrustningen. Her melder der sig, som det også fremgik klart af udenrigsministerens redegørelse, tilsyneladende uløselige problemer. Hvordan forene modstående parters synspunkter i en aftale om en formindskelse af de enorme arseneraler af kernevåben, der findes? Hvordan kan man fjerne de mængder af fremførelsesmidler, der eksisterer, og uden hvilke kernevåbenenes militære værdi synker meget stærkt?

International politik omspænder et uhyre sæt af problemer, og der er en sammenhæng mellem dem. Uden løsning af de store, spændingsfyldte spørgsmål, ingen afgørende nedrustningsskridt. Deri er jeg enig med de ærede ordførere. Det gælder Berlinproblemet, det gælder udviklingen i Afrika og Asien. Det er næsten ikke til at nævne et konkret område, uden at man kommer til at tænke på Vietnam. Lad mig her citere, hvad Manchester Guardians diplomatiske korrespondent, Patrick Keatly, skriver i sit blad for den 11. marts — jeg beder om tilladelse til et citat —:

„To rejser for nylig i Asien har overbevist mig om, at vi i vesten totalt har undervurderet de politiske hestekræfter i en faktor, som vi vagt kalder „antikolonialisme“. Hvis vi ikke korrigerer vor nuværende diplomatiske stilling hurtigt — og Vietnam giver ikke nogen antydning af, at vi er parat til at gøre noget sådant — så vil vi i 1965-70-generationen i vesten få den lidet misundelsesværdige udmærkelse af at være de blinde mænd, for hvem det lykkedes at splitte verden

efter racelinje, efter at det med nød og næppe var mislykkedes i Victoriatiden.“

Jeg er da klar over, at den højtærede udenrigsminister ikke kan løse Vietnamproblemet, men jeg spørger: burde man ikke på nordisk plan diskutere muligheden af at støtte det initiativ, der tages fra britisk side med forhenværende udenrigsminister Gordon Walkers rejse til østen? Ingen kan for alvor tro, at de krigshandlinger, der er i gang, løser de problemer, man står over for. Derimod er det meget let at se faren for en helt katastrofal udvikling. Det, der sker i Vietnam, giver virkelig anledning til megen bekymring, en bekymring, der øges efter meddelelsen om, at gasarter er taget i anvendelse.

Der er et spørgsmål, som jeg kunne tænke mig at rejse over for den højtærede udenrigsminister. Det er spørgsmålet om det ikke kunne være rimeligt at foretage en undersøgelse af Genèveprotokollen — for det kunne vi jo godt gøre her i Danmark — med henblik på at finde ud af, om dens udformning er i overensstemmelse med den tekniske udvikling, der har fundet sted, de nye midler, der nu er fremme. Det er et område, som vi kunne gøre en indsats på.

Ministeren understregede i slutningen af sin tale, at de skridt, vi tog, måtte være gennemtænkte og afstemte efter vore allianceforspligtelser. Det er klart, at der her er et hensyn at tage, men det kan ikke, og det må ikke være sådan, at vor deltagelse i NATO skulle afskære os fra at tage initiativer.

Når ministeren peger på de beskedne muligheder, vi har for at gøre os gældende, bl. a. på grund af et svagere administrativt og videnskabeligt apparat, så mener jeg, at der her er et område, der for alvor må tages op til vurdering. Det er klart, at vi ikke kan gøre en indsats i international politik, dersom vi ikke har den nødvendige baggrund at foretage den på.

Ministeren nævnte regeringens nedrustningsudvalg, der følger udviklingen og er et udtryk for regeringens interesse for nedrustningssagen. Det er rigtigt, og nedrustningsudvalget har, som de rapporter, udvalget har afgivet, viser, beskæftiget sig med væsentlige problemer, men initiativer er der ikke set meget til, og det kan ikke

[Hølvæg Petersen.]

forventes, at der kommer initiativer, fordi den viden, der skal til, for at man med rimelighed kan tage et initiativ, ikke står til rådighed. Det er derfor nødvendigt, at vi udbygger vore muligheder med hensyn til at forske internationale problemer, et spørgsmål, som det ærede medlem hr. Per Federspiel også berørte.

For et par år siden rejstes tanken på nordisk plan om et samarbejde på dette område. Tanken blev ikke særlig gunstigt modtaget, men det førte dog til, at Nordisk Råd henstillede til undervisningsministrene, at man skulle iværksætte en undersøgelse af, hvordan hele denne sag kunne gribes an, og nu er der udarbejdet en betænkning af en kreds af nordiske sagkyndige, en betænkning, der er blevet vel modtaget af Nordisk Råds kulturudvalg. Den går ind for en koordinering af de nordiske bestræbelser på dette område, men det er selvsagt en forudsætning, at de enkelte lande kan yde bidrag til denne koordinering, og her er Danmark — det må erkendes — et svagt led.

Vi har institutioner og selskaber, der arbejder på hele dette område, og der er på forsøgsbasis skabt mulighed for, at yngre historikere har kunnet gå i gang med at foretage specielle undersøgelser vedrørende nedrustningsproblemer, men det har alt sammen ikke et omfang svarende til det, man har i Norge og Sverige. Efter min opfattelse bør vi for at være forberedt til at tage aktiv del i det nordiske samarbejde, men i øvrigt af alle grunde, tage skridt til at oprette et udenrigspolitisk institut svarende til det, man har i Stockholm.

Det svenske institut ledes af en bestyrelse, der består af universitetslærere og medlemmer valgt blandt interesserede kendte personligheder. Det udgiver populærvidenskabelige arbejder om udenrigspolitiske spørgsmål, et tidsskrift om udenrigspolitik, udsender verdenspolitiske oversigter og driver en omfattende oplysnings- og foredragsvirksomhed. Der findes en klub i den svenske rigsdag, der er organiseret af dette institut. Der er altså tale om et center for oplysning og information, men samtidig har instituttet et nært samarbejde med Stockholms universitet. Der er indført en licentiateksamen i international politik. Under-

visningen hertil foregår i øvrigt i vid udstrækning ved instituttet.

Vi må have et tilsvarende organ, der kan tage de mange ventende opgaver op i samarbejde med allerede eksisterende institutioner. Jeg tror, at man ved at tage et sådant initiativ kunne skaffe sig bedre muligheder for regeringen, for folketinget og offentligheden til at få klarlagt problemerne. Vi bør have et solidere grundlag at virke på, og det kunne et sådant initiativ skaffe os muligheder for.

Aksel Larsen: Jeg tror ikke, jeg møder modsigelse, når jeg siger, at denne debat, som kommer 5 uger efter den højtærede udenrigsministers redegørelse, af forskellige grunde ikke kommer til at virke så betydningsfuld, som man havde forestillet sig, da debatten blev foranlediget. Der er forskellige grunde til det, og der er også den grund, at nu har landet og folketinget i hvert fald i et par uger levet i en atmosfære af ganske anden art end den internationale atmosfære, vi skulle leve i under denne debat. Indenrigspolitik og skattespørgsmål har taget interessen fangen, og derfor er det som sagt begrænset, hvor megen betydning debatten om udenrigsministerens redegørelse får.

Det ærede medlem hr. Per Federspiel rejste, jeg formoder på grund af lignende overvejelser som dem, jeg har gjort mig, spørgsmålet: hvad skal denne debat i grunden gå ud på? Ja, vi kunne naturligvis diskutere forskellige spørgsmål vedrørende de internationale forhandlinger og foreteelser, men jeg tror ikke, at det ville få så stor praktisk betydning, om vi koncentrerede debatten om dette, selv om jeg erkender, at den højtærede udenrigsministers særdeles fyldige, om jeg så må sige, runde redegørelse, for hvilken jeg takker, gav et ganske godt grundlag for en sådan debat, men jeg tænker ikke, vi diskuterer herinde for at gøre international status.

Det må vel være nok at konstatere den dybt pessimistiske optimisme, som er lagt frem i forskellige taleres konstatering af, at kernevåbnene eksisterer, at de vil vedblive med at eksistere, og at de pågældende talere tror på, at kernevåbnenes eksistens simpelt hen forhindrer krig.

Jeg kan ikke se andet, end at selv om

[Aksel Larsen.]

kernevåbnene eksisterer, selv om jeg erkender, at der er en terrorbalance eller en blanding af terrorbalance og magtbalance, så er det alligevel en meget fattig trøst, at denne terrorbalance eller magtbalance eller kombination af begge tilsyneladende kan forhindre en storkrigs udbrud, for der er stadig væk risiko for, at en kernevåbenkrig med verdensødelæggelse kan udbrude på grund af overspændte nerver, forkert vurdering af situationen eller ved ren og skær fejltagelse. Det er dette, der i allerhøjeste grad gør spørgsmålet om international afspænding og skabelse af et større mål af international tillid til et så betydningsfuldt spørgsmål.

Jeg ved udmærket vel, at international afspænding og, jeg vil ikke sige genskabelse, men skabelse af et vist mål af international tillid nås ikke ved det, man har kaldt ensidig afrustning, altså ved at en eller anden eller en tredje part afruster ensidigt, mens man er bevæbnet på den anden side. Men jeg ved i hvert fald, at uanset om denne tillid ikke er skabt, så burde det være muligt at nå til en total standsning af kernevåbenforsøgene, således at de ikke må foretages hverken på jorden, i havet, i luften, i rummet eller under jorden. Jeg mener, at på et sådant område kan også de små lande gøre en måske betydningsfuld indsats, og skulle de ikke kunne gøre en betydningsfuld indsats, kunne de vel gøre en mindre betydelig, men de kan da i hvert fald gøre noget.

Jeg mener, at de små lande, hvortil Danmark vel hører, ved enhver lejlighed bør presse på for at få atommagterne til at gå med til en udvidelse af Moskva-aftalen, og de må gøre alt, hvad de kan for at modvirke en spredning af kernevåbnene, så endnu flere stater kommer i besiddelse af dem. Jeg vil tro, at hvis man stadig væk fastholder — også selv om det ærede medlem hr. Helveg Petersen har tilsluttet sig tanken om en nordisk atomfri zone — at man ikke vil træffe en aftale om etablering af en sådan zone eller udstede en erklæring om noget sådant, må man da i det mindste kunne fremskaffe erklæringer fra de nordiske lande om, at de ikke under nogen omstændigheder agter selv at forsøge at atomvæbne

sig eller fremstille atomvåben. Hvis Danmark i øvrigt fastholder sit nej til deltagelse i eller understøttelse af en eventuel MLF-styrke, nå ja, så har vi da allerede gjort noget, men der kan vel også gøres mere, ikke blot på dette område, men også på andre områder.

Jeg har bemærket, at Belgiens udenrigsminister, Spaak — og Belgien hører vel også til de lande, man kalder de små — i NATOs ministerråd den 17. marts har redegjort for sine samtaler med Rapacki, Polens udenrigsminister. Spaak har i denne redegørelse sagt, at han mener, at i den forholdsvis fredelige periode, vi befinder os i, burde vi udnytte tiden til at gennemdrøfte Rapackiplanens muligheder og se på dens detaljer. Jeg synes, at Danmark burde støtte en sådan opfattelse hos Spaak og være med til at foranledige en sådan undersøgelse.

Der har været talt om Rapackiplanen, der har været talt om Gomulskaplanen, der har været talt om en centraleuropæisk atomvåbenfri og militært udtyndet zone, men der har jo ikke været forhandlet alvorligt og konkret om det, og jeg finder, at det kunne gøres og ikke mindst mellem de lande, der må være særlig interesseret i at få en sådan plan virkeliggjort på den ene eller anden måde eller få etableret en sådan zone. Jeg tror, at etablering af en kernevåbenfri, militært udtyndet europæisk eller centraleuropæisk zone ville være et adskilligt større bidrag til verdensfredens sikring end mange års internationale nedrustningsforhandlinger. Jeg kan naturligvis ikke her lade være med at tænke på det indtryk, vi fik af disse forhandlinger gennem den højtærede udenrigsministers redegørelse. Vi fik jo ikke det indtryk, at der var nogle reelle fremskridt.

I kraft af Danmarks beliggenhed og deraf følgende særlige interesser mener jeg også, at Danmark ikke burde forholde sig passivt i spørgsmålet om, hvad der skal ske med Tyskland, eller hvis man foretrækker at udtrykke det sådan, hvad der skal ske med Berlin. Jeg synes ikke, det er nok, at der er stormagter, der er interesseret, jeg synes ikke det er nok, at Danmark er medlem af NATO og retter sig efter de beslutninger, NATO måtte træffe om forholdet til de to Tysklande. Jeg mener, at den omstændighed, at Vesttyskland er en del af Tyskland,

[Aksel Larsen.]

som er løsrevet fra den del af Tyskland, hvor rigshovedstaden Berlin ligger, ikke bør animere os til at være passive.

Det har nu fra forskellig side været bragt stærkt frem i debatten, at Danmark burde anerkende Østtyskland eller DDR, som det kalder sig. Jeg er ganske klar over, at reelle muligheder for at få den danske regering og det danske folketing til at beslutte noget sådant er der ikke, og jeg ved også, at det vil være et så stort skridt, at man slet ikke kan forvente, at det kan komme uden en i hvert fald lang forudgående udvikling. Jeg ved også, at man kunne gøre noget for ikke at rette sig så betingelsesløst efter NATO-kravet eller vel snarere det vesttyske krav om, at man skal lade, som om Østtyskland overhovedet ikke findes på landkortet.

Jeg finder, at man i dette forhold burde forsøge, om man ikke kunne gøre det, som Bertel Dahlgaard — tror jeg det var — engang tilrådede ganske vist i et andet spørgsmål, hvor han sagde, han ville ønske, at Danmark undertiden nærmede sig sine allierede i nogenlunde oprejst stilling. Vi må da være interesseret i at få om ikke en ende på konflikterne om Tysklands-spørgsmålet så dog begyndelsen til enden.

Rent teknisk er Danmark såvel som England, Frankrig og USA og mange andre lande i krig med Tyskland. Der er en våbenstilstand, men ikke desto mindre eksisterer der to tyske stater, som ganske vist har et meget livligt økonomisk samkvem, men som alligevel ikke har noget officielt samkvem. Burde man ikke fra dansk side forsøge, om man kunne øve indvirkning ikke mindst på Danmarks allierede, men også på andre staters regeringer, så man fik optøet denne stive stilling, og om jeg så må sige fik en mere menneskelig og mere fornuftbetonet indstilling til den faktiske eksistens af de to tyske lande?

Jeg skulle tro, at selv i Vesttyskland ville man være lydhør for initiativer i den retning, efter at man har oplevet, at Hall-

steindoktrinen kan vende sig imod sine ophavsmænd. Ville det i denne forbindelse ikke være godt, om enkelte små vestlande — og her tænker jeg naturligvis også på Danmark, og jeg mener, at det vi kommer til at koncentrere os om er: hvad kan vi gøre, og hvad bør vi gøre — tog kontakt med mindre østlande og ved samtaler og forhandlinger direkte søgte at finde frem til veje og midler til delvis afspænding og i hvert fald til delvis optøning af blokken.

Burde Danmark i øvrigt være betingelsesløst medlem af en militær blok, uden også dér at søge at gøre sin indflydelse gældende? Der har her såvel af det ærede medlem hr. Erik Kragh som af det ærede medlem hr. Helveg Petersen været talt om amerikanernes krig i Vietnam. Jeg kan også stille spørgsmålet, om ikke Danmark burde støtte Englands og Frankrigs bestræbelser for at få forhandlinger i gang og få gjort en ende på de blodige begivenheder, hvis vi ikke vil gøre noget selvstændigt.

Jeg må samtidig sige: vi er jo — man kan være tilhænger deraf eller ikke, men det er en kendsgerning — allieret med Amerikas Forenede Stater. Det er jo i grunden en temmelig uheldig situation, at denne vor store allierede tilrettelægger sin udenrigspolitik og sin krigspolitik fuldkommen uden hensyn til, hvad vi andre mener, formentlig i de fleste tilfælde uden at underrette Danmark, i hvert fald uden at rådføre sig med Danmark. Vi har oplevet det i særlig spændingsfyldte situationer, men jeg mener ikke, at Danmark har nogen moralsk ret eller pligt til at undlade at medvirke til, at amerikanerne hører op med deres krig i Vietnam.

I øvrigt hvad angår militærblokkene: det er formodentlig rigtigt, at selv om militæralliancer — det viser verdenshistorien — har en beklagelig tendens til at føre til krig, skønt de altid dannes for at bevare freden, er det ikke bevist, at alle militæralliancer har ført til krig. På den anden side tror jeg, det ville være en stor fordel, om man kunne få, ja, naturligvis i det lange løb op-

[Aksel Larsen.]

løst, men på kortere sigt få sat i gang en optøning af de eksisterende militærblokke, og her bør vi vel i særlig grad interessere os for militærblokkene i Europa.

En sådan optøning er en proces, og den er naturligvis i gang, det ved vi, både i vest og i øst. Der er optøningstendenser i såvel Atlantpagten som Warszawablokken. Jeg synes, vi bør være interesseret i, at denne optøning går videre begge steder. Jeg synes, vi bør være med til at tage skridt, der kan fremme den, så meget mere som det har vist sig, at et tilsyneladende ensidigt eller et ensidigt skridt taget i én lejr har udløst nogenlunde tilsvarende skridt i en anden lejr eller anden blok. Det har jo også den højtærede udenrigsminister, og det har også det ærede medlem hr. Frode Jakobsen klargjort her fra talerstolen, at der kan tages ensidige skridt, og at de kan være gavnlige.

Vi kan jo for at nævne nogle af disse ensidige skridt se på, hvorledes Frankrig ensidigt orienterer sig henimod bedre og bedre kontakter både med Kina og med Sovjetunionen; det er vel endda sådan, at man i Vesttyskland begynder at kigge med en vis ængstelse på de Gaulles politik i så henseende. Men jeg tror ikke, at sådanne kontakter, og hvad de kan føre til, kan blive til skade for verdensfreden.

Eller vi kan tænke på det, som har været fremhævet bl. a. af den højtærede udenrigsminister, at Sovjetunionen og Amerikas Forenede Stater hver for sig ensidigt, uden aftaler, men måske i en vis stiltiende forståelse har skåret deres militærbudgetter ned. Lad være, at det er meget muligt, at man har gjort det, fordi de økonomiske byrder efterhånden er blevet for store, at der måtte spares, men uanset præmisserne er det godt, at det sker. Men det er ikke sket som følge af en paraferet aftale; der er sket det, at når den ene skærer ned på militærbudgettet, gør den anden det også.

Jeg må måske tillade mig at sige, at jeg synes godt, vi kunne følge disse eksempler, og vi kunne gå noget længere, end disse eksempler i sig selv viser. For mig står det stadig væk sådan, at det, det drejer sig om, er, at vi skal gøre noget selv, og jeg mener virkelig, at dette land ikke behøver at vente på nedrustning andre steder eller

på resultaterne af internationale afrustningsaftaler. Vi kan begynde selv, vi kan begynde alvorligt med det mål at nå frem til fuldstændig dansk afrustning. Jeg vægrer mig ved at tro på, at dansk afrustning på nogen måde skulle kunne forrykke den internationale magtbalance, endsiige terrorbalance. De andre forhandler, og vi har fået at vide af den højtærede udenrigsminister, hvordan de forhandler. Det minder i mange henseender om et evigt varende ping-pong spil; når den ene kommer med et forslag, kommer den anden med et kontraforslag; sådan går det frem og tilbage, og resultater kommer ikke.

Jeg tror, at hvis et enkelt land begyndte at gøre noget konkret, tog håndgribelig fat på en alvorlig nedrustning med det mål at komme frem til afrustning, ville det virke på befolkningen i andre lande og forhåbentlig også på statsmændene. Det ville sikkert smitte, og hvis man opfatter Danmark som værende i vestlejren, tror jeg, det ville smitte i østlejren, fordi det var et faktisk skridt til at hjælpe den internationale nedrustning frem. Det mener jeg også man skulle tage fat på herhjemme.

Johan Asmussen: Selv om man prøver til husbehov også at følge med i de udenrigspolitiske spørgsmål, er det naturligvis af værdi og interesse at få en samlet redegørelse, sådan som den højtærede udenrigsminister har givet i det, der er til debat her i dag. Jeg skal da også på mit partis vegne takke for denne redegørelse.

På den anden side skal jeg ikke nægte, at jeg har stillet mig selv det spørgsmål — og jeg er for så vidt noget trøstet ved, at det også kom frem fra i hvert fald det ærede medlem hr. Per Federspiel —: hvad er i grunden anledningen, og hvorfor er det nødvendigt netop nu at komme med en sådan redegørelse og foranledige, om jeg så må sige en såkaldt debat om disse spørgsmål?

Jeg har med interesse studeret redegørelsen, og jeg har med interesse og en vis spænding, kan man måske sige, imødeset, hvad jeg nu ville kunne lære af de indlæg, som fremkom fra de andre ærede ordførere, der alle uden undtagelse er endog væsentligt mere sagkyndige og rutinerede specielt på dette område end jeg. Uden på nogen måde

[Johan Asmussen.]

at ville forklejnø nogen af de betragtninger, som er fremkommet fra de andre ærede ordførere, kan jeg ikke lade være med — med al respekt — at sige det, jeg tænker, at det forekommer mig, at det, der er fremkommet, ikke bevæger sig så umådelig langt ud over, skal vi sige de mere almene betragtninger.

Jeg kan vanskeligt tænke mig, at den højtærede minister eller nogen anden skulle regne med, at jeg skulle kunne tilføre debatten om nedrustningsspørgsmålet nye, originale og interessante perspektiver. Det skal jeg afstå fra at gøre. Jeg må også sige, at det ville være så meget desto vanskeligere, når man er nummer 6 i rækken af ordførere — at der nu måske kommer en syvende, skal jeg helt gå uden om — det gør det ikke lettere, navnlig når man er så enig, som jeg er, både i det, som er indeholdt i redegørelsen, og i det, som er fremført af i hvert fald de ærede ordførere for venstre og det konservative folkeparti og navnlig af det ærede medlem hr. Per Federspiel. Det er ikke så mærkeligt, at man, når man er jurist, har fået sin opmærksomhed henledt netop på de samme spørgsmål. Jeg må derfor også — fordi jeg i og for sig synes, det er vigtigt, og at det ikke gør noget, det bliver gentaget — understrege, at jeg særlig har hæftet mig ved, at den højtærede udenrigsminister har fremhævet, at det fortsat er regeringens opfattelse, at en overenskomst om Norden som permanent atomfrit område kun kan tænkes som led i en almindelig europæisk sikkerhedsordning. Det er af værdi, at det bliver fastslået endnu en gang, må man vel sige, og der kan være anledning til, at jeg på mit partis vegne — det må vist også være endnu en gang — giver fuld tilslutning til dette standpunkt.

Jeg kan også give tilslutning til den konklusion, som den højtærede udenrigsminister har foretaget i sammenfatningen af de punkter, som kendetegner dansk politik i nedrustningssagen, og som svarer til den instruks, der er givet FN-delegationen. Vi kan tilslutte os alle de 5 punkter, hvori konklusionen er ridset op. Det væsentligste punkt er vel det første, der udtrykker ønsket om at støtte ethvert realistisk forsøg på at nå til en almindelig og fuldstændig

nedrustning under behørig kontrol. Jeg vil gerne hæfte mig ved ordet „realistisk“. Jeg tænker i den forbindelse på noget, der også — naturligt nok — så vidt jeg husker, er blevet berørt af én eller et par af de foregående ærede ordførere, nemlig at vil man være realistisk i det forhold, er det utvivlsomt ikke nok, at der inden for FN finder en, omend nok så stærkt kontrolleret, nedrustning sted. Et realistisk syn på tingene kan ikke undgå også at tage den kendsgerning med, at der uden for FN er lande — og der er endda i dag flere lande end før, efter at Indonesien er gledet ud af FN — som utvivlsomt indebærer en sådan fare, at man næppe, hvis man vil være realistisk, tør undlade at tage den med i beregningerne.

Jeg vil indrømme, at denne betragtning er så selvfølgelig — for ikke at sige banal — som enhver virkelig sandfærdig betragtning må blive i disse spørgsmål. Det gælder i det hele taget, forekommer det mig, alle de betragtninger, som kan anstilles her, de konklusioner, som man kommer frem til, de betragtninger, som de ærede ordførere har anstillet, og også den sidste afsluttende bemærkning, som den højtærede minister kom frem til, og som det ærede medlem hr. Per Federspiel — jeg kan sige: akkurat ligesom jeg ville have gjort det — hæftede sig ved:

„Det er måske gennem arbejdet for FN“ —

siger den højtærede minister; jeg tror egentlig, vi kan slette det „måske“ —

„og den internationale samarbejds- og retstanke i almindelighed, at et lille land som Danmark kan yde den største indsats også for nedrustningens sag.“

Ja, det er så elementært og indlysende, at det i virkeligheden er banalt.

Når man betegner noget som banalt eller som en banalitet, ligger der ofte tilsyneladende noget vist nedsættende, noget harselerende i det. Det har ofte slået mig, at det i grunden tit er meget uberettiget, for når man taler om de største sandheder, opdager man jo, at de kan ikke være andet end banale; der er intet nedsættende i det. Man befinder sig på et så højt plan, et så alment plan, at det også falder ind under begrebet banalitet.

Jeg vil gerne slutte mig til det ærede medlem hr. Per Federspiels fremhævelse af,

[Johan Asmussen.]

at det netop er i et arbejde for det, den højtærede minister kalder retstanken, og som det ærede medlem hr. Per Federspiel omsatte til det internationale begreb „the rule of law“, at man fra dansk side først og sidst må sætte ind. Det kan være vanskeligt; det kan let komme til at ligge i en luftig sfære, men jeg er for mit vedkommende ikke i tvivl om, at det er dér, en indsats bør gøres og vel nok også kan gøres.

Jeg kan ikke tænke mig, at nogen skulle regne med, at jeg ville forsøge at tage en argumentation op med det ærede medlem hr. Aksel Larsen; det vil jeg overlade til den højtærede minister. Der var dog et enkelt ord i det ærede medlems indlæg, som jeg noterede ned og understregede med rødt; det var i forbindelse med nogle bemærkninger om Tyskland, hvor det ærede medlem opfordrede til, at man fra dansk side ikke skulle være så passiv i den nuværende situation. Spørgsmålet om mere eller mindre passivitet med hensyn til netop det nuværende problem med det delte Tyskland og et muligt initiativ fra dansk side skal jeg overlade til den højtærede minister. Men begrebet passivitet i relation til Tyskland og det delte Tyskland får mig til endnu en gang at undre mig — og jeg kan ikke lade være med at give udtryk for den undren — over den passivitet, som vi fra dansk side har udvist i årevis i forbindelse med begivenhederne i Tyskland. Vi har her i landet med mellemrum oplevet en folkelig aktivitet og en vis begrænset folkelig rejsning med protester over for udenlandske foreteelser som apartheid, Francostyre o. s. v. Det har min fulde sympati; men jeg har i den forbindelse undret mig over, at vi aldrig har mærket noget til en tilsvarende aktivitet, når det gjaldt at tage til orde og give udtryk for harme over for — jeg kan nøjes med at nævne et af de sidste eksempler — rædslerne ved muren i Berlin. I dette spørgsmål har jeg følt passivitet fra dansk side, og når man nævner begrebet passivitet i forbindelse med det delte Tyskland, er det dette, der rinder mig i tankerne, selv om det måske ikke så meget var det, det ærede medlem hr. Aksel Larsen tænkte på.

Også jeg har kun kunnet bevæge mig i almindeligheder; men jeg slutter med at gen-

tage — fordi jeg er klar over, at det er vigtigt — at fra dansk side kan og må vi arbejde på det felt, der hedder retstanken, lov og ret, og forsøge på at gøre en indsats for at holde den frem for andre, hvor og hvornår der er anledning til det.

Diderichsen: Det er rigtigt, at denne debat på en mærkelig måde svæver i luften, fordi der ikke er nogen egentlig aktuel anledning at knytte den til, og tankerne har da også svævet frit omkring til mange forskellige problemer, som alle kan siges at falde ind under eller i hvert fald kredse omkring den udenrigspolitiske horisont, selv om de ikke alle sammen har at gøre med selve nedrustningsproblemet.

Jeg skal nu ikke komme med nogen længere udredning for ikke at fortsætte denne svæven i luften; men jeg vil gerne benytte lejligheden til på det ærede medlem hr. Westerby's og egne vegne at sige, at vi nu som før er tilhængere af en utvetydig og fast NATO-politik af dansk præg.

Endvidere vil jeg gerne gøre et par enkelte bemærkninger i anledning af det, der er sagt fra forskellig side. Jeg vil begynde med at fremhæve, hvad ordføreren for venstre, det ærede medlem hr. Per Federspiel, betonedes så stærkt, og det ærede medlem hr. Johan Asmussen gentog, nemlig hvor vigtigt det er for os at understrege rets-ideen og prøve på ud fra det retlige grundlag at skabe muligheder for en forbedret situation i de internationale forhold. Det er så at sige det eneste, vi som en lille nation har at holde os til.

For øvrigt er det måske karakteristisk for en sådan diskussion, at vi egentlig mangler tradition for virkelig at føre en sådan udenrigspolitisk debat igennem, og det hænger måske sammen med, at vi her i landet allerede i så mange, mange år ikke har haft nogen følelse for stormagtsproblemer, fordi vi som bekendt omtrentlig fra 1720 har ført en neutralitetspolitik, som først blev afløst af Atlantpagtpolitikken.

Jeg vil blot lige plukke et par enkelte ting ud.

Hvad angår nedrustningsproblemet, er det beklageligvis således, at nedrustningen er det, der kommer sidst i rækkefølgen; der skal jo skabes en række forskellige forudsætninger, før en nedrustning i større stil

[Diderichsen.]

kan finde sted. Men derfor skal man ikke opgive de forsøg, der gøres og kan gøres for begrænsede, delvise reduktioner i rustningerne, hvor begge eller flere parter kan se det som deres interesse at begrænse rustningsudgifterne.

Hvad angår de enkelte forhold i den store politiske situation, vil jeg gerne knytte et par ord til det, det ærede medlem hr. Per Federspiel antydede om mulighederne for, at der kunne ske en større tilnærmelse inden for det europæiske fællesskab, hvis man fik en større grad af fælles atompolitik mellem Frankrig og England. Jeg vil minde om, at der faktisk i England både inden for det konservative parti og i Labour er begyndende, spirende antydninger af, at man atter interesserer sig for Europa og er ved at forstå, at England ikke kan løse sine problemer uden en nøjere tilknytning til Europa i en eller anden form, et udgangspunkt, som utvivlsomt er meget frugtbart.

Den anden udviklingslinje, som jeg mener at kunne se, er, at den amerikanske Europa-politik er ved at forlade det standpunkt, at det kun er Vesteuropa, det gælder; amerikanerne er nu ved at få øje for, at Europa er noget mere, og dermed aktiverer man også sin politik over for det østlige Europa og prøver på gennem liberalisering af handelssamkvem o. s. v. at skabe nye udviklingsmuligheder. Det siges jo, at man også i Bonn er begyndt at få øjnene op for, at der kan vise sig nye tilknytningspunkter, som måske i sidste ende kan føre til en løsning også af det tyske problem.

Jeg vil gerne give tilslutning til en bemærkning af det ærede medlem hr. Johan Asmussen. Også jeg beklager en vis passivitet i den retning, han antydede, i den danske politik. Jeg synes, det er meget vigtigt, at vi støtter det fundamentale krav om selvbestemmelsesretten, også hvad Østtyskland angår, og jeg vil gerne for mit vedkommende støtte bestræbelser for en mere aktiv dansk politik over for Berlin. F. eks. kunne man — for at tage et udgangspunkt — måske på en eller anden måde rette officiel henvendelse til eller indbyde berlinske senatorer for at markere vor interesse for, at det tyske problem efterhånden kan føres i retning af en rimelig, demokratisk løsning,

som stemmer med det tyske folks legitime interesser.

Svend Haugaard: Bortset fra de små muligheder, der har været i forbindelse med spørgsmål til ministrene, har der siden åbningsdebatten ikke været diskuteret udenrigspolitik her i det høje ting. Jeg må indrømme, at jeg som ny i tinget er dybt skuffet over, at man i så lille en udstrækning interesserer sig for udenrigspolitik; det er væsentlig værre, end jeg på forhånd havde frygtet.

Jeg vil gerne støtte det forslag, der er fremme om, at der skulle være regelmæssige debatter om udenrigspolitiske spørgsmål. Det er måske muligt derigennem at kalde på en noget større interesse. Især mener jeg, at man skulle have sådanne debatter, hver gang der er en afgørende ny situation, f. eks. når der er FN-generalforsamling, eller når der opstår problemer i forbindelse med forhandlingerne i Genève eller kommer andre konfliktsituationer. Vietnam er blevet nævnt her i dag; i den forbindelse må jeg sige, at for mig at se grænser det til det uanstændige, at vi her i tinget ikke er orienteret bedre, end hvem som helst kan blive det gennem vore dagblade. Det er et væld af problemer, som jeg mener vi bør tage op til debat.

Nu blev som sagt det aktuelle med Vietnam nævnt. Der står i dagbladene i dag, at 48 amerikanske maskiner i går var over Nordvietnam. Det var det 13. angreb; man er nu gået op til at bruge 500 kilos bomber, og det fortælles, at man nu bombarderer radarstationer. Man kunne spørge sig selv: hvorfor? Hvad kan det være andet end forberedelse til et større angreb, og hvilke følger vil alt dette få? Jeg vil gerne spørge det ærede medlem hr. Erik Kragh, om han er helt sikker på, at det, USA foretager sig her, er i fredens interesse.

En amerikansk såkaldt iagttagersiger, at det må vurderes som et prøveangreb, der har til formål at klarlægge Pekings reaktioner. Jeg vil gerne spørge, om det ikke snart er på tide, at man viser dansk reaktion over for den slags ting. Hvorfor er Danmark så passiv og dermed negativ? Skal vor udenrigspolitik da hele tiden tilrettelægges ud fra den udenrigspolitiske helhedsvurdering, at vi intet ser, intet hører

[Svend Haugaard.]

og intet siger, som kan mishage vore NATO-partnere?

Vi er medlem af NATO, og det er fremhævet fra flere sider, at det giver en betydelig indflydelse. Men så brug da den indflydelse. Det ærede medlem hr. Frode Jakobsen sagde, at de små lande skulle lade deres røst høre. Hvornår lader de små lande deres røst høre? Vi har i hvert fald ikke hørt noget til dem.

De Forenede Nationers generalsekretær, U Thant, sagde for en tid siden i forbindelse med Vietnam, at i tider, hvor der er krig og konflikter, er det altid først sandheden, der lider overlast. Det giver jeg ham fuldstændig ret i. Der er et væld af udenrigspolitiske løgne, som det er umuligt at gennemskue på de store afstande. Det er helt afgørende nødvendigt og vigtigt, at man får de objektive oplysninger frem. Det er vigtigt for dannelsen af en sund folkeopinion, og det er vigtigt, for at nedrustning og afspænding kan få lov at fortsætte. Derfor vil jeg gerne henstille, at man overvejer, hvordan man kan støtte den presse, som kan få disse oplysninger frem, hvis den har de økonomiske midler dertil, og jeg vil foreslå, at det sker ikke bare på dansk, men på nordisk basis. Jeg tror, det er et overordentlig vigtigt og nødvendigt led i hele afspændingen, at man virkelig får korrekte udenrigspolitiske oplysninger frem i bladene.

Den højtærede udenrigsminister siger i sin redegørelse, at også begrænsede skridt kan være med til at skabe en vis stabilisering og afspænding. Jeg er helt enig heri, og jeg håber også, vi kan være enige om, at Danmark må udnytte enhver tænkelig mulighed i så henseende. Vi har hørt om, at USA og Sovjetunionen har nedskåret deres militærbudgetter med 5-6 pct. Jeg vil gerne spørge: hvornår følger vi efter? Vil det ikke være et passende regeringsudspil at sige, at her er et af disse mange begrænsede skridt, som vi kan være med til at tage?

Endnu en sag inden for de korte fem minutter, der står til min rådighed. Jeg har en meget betydelig respekt for den højtærede udenrigsministers vitalitet og dygtighed — det skal naturligvis ikke forstås sådan, at der er meningsoverensstemmelse mellem os i alle henseender. Men jeg mener, at der er grænser for, hvad en enkelt mini-

ster og et enkelt ministerium kan overkomme. Det vil gå sådan, at de mellemfolkelige problemer og det internationale samarbejde får stadig større omfang og betydning. Jeg mener derfor, det er på tide at overveje en udvidelse af udenrigstjenesten på den måde, at man enten i første omgang får en viceudenrigsminister med særlige FN-opgaver eller går skridtet videre og får en FN-minister, som skal tage alt det ind under sig, der hører til det mellemfolkelige samarbejde, og være forpligtet til at føre en direkte mellemfolkelig politik og ikke en speciel dansk udenrigspolitik. Herindunder skal selvfølgelig høre FN's hjælpeorganisationer, de forskellige fredsbevarende aktioner, den u-landshjælp, vi kan gennemføre ad forskellige veje, og naturligvis også nedrustningsspørgsmålet. Jeg tror, det er uhyre nødvendigt og vigtigt, at vi får det gjort.

De ærede medlemmer hr. Frode Jakobsen og hr. Erik Kragh sagde, at man ikke kunne forbyde atombomben. Det er helt rigtigt; det kan man ikke. Vi har stadig opfindelsen. Vi er tvunget til at leve sammen med den, så længe der er mennesker. Men vi må sætte al kraft ind på at løse enhver konflikt.

Det ærede medlem hr. Erik Kragh sagde, at nedrustningen må komme i vore hjerter. Der skal skabes et tillidsklima. Det kan man næppe gøre under en terrorbalance. Jeg vil gerne spørge: hvordan skaber vi dette tillidsklima? Hvad kan vi i Danmark gøre for at fremme det, for at fremme den etik og den medmenneskelige forpligtethed, som gør det muligt for et menneske at overleve en atomtid?

Udenrigsministeren (Per Hækkerup): Flere af de ærede ordførere har spurgt om betimeligheden af, at vi har en debat som denne, og om, hvad der egentlig var formålet med at give en redegørelse for nedrustningsproblemerne. Baggrunden for, at jeg gav denne redegørelse, var en henstilling fra et af folketingets partier om at give en redegørelse, og denne henstilling følte jeg det var rimeligt at efterkomme.

Min redegørelse sigtede på at give en beskrivelse af den side af dansk udenrigspolitik, som vedrører nedrustningsproblemerne — det er klart, at den hænger sammen med andre sider af dansk udenrigs-

[Udenrigsministeren.]

politik — men jeg havde forestillet mig, at debatten kunne forløbe på den måde, at man centrerede vurderingen omkring nedrustningsproblemerne og ikke indlod sig på eller lagde op til en almindelig udenrigspolitisk debat. I så fald skulle man have valgt dette sidste, det har vi haft ved flere lejligheder. Man skal derfor ikke vente, at jeg ved denne lejlighed kommer ind på spørgsmål om Vietnam, Tysklandsproblemet o. s. v. i almindelighed. Det kan vi drøfte ved den anden lejlighed.

Det var altså mit håb, at vi kunne få en debat med det for øje, at de forskellige partier her i tinget kunne give udtryk for, i hvilken udstrækning de er enige i de fundamentale synspunkter, regeringen lægger til grund for denne side af vor udenrigspolitik. Det mener jeg adskillige af de ærede ordførere har gjort, og debatten har således i den forstand virket værdifuldt og afklarende — i hvert fald for os i regeringen, der i særlig grad beskæftiger os med problemerne omkring Danmarks bidrag til en aktiv nedrustning i verden.

Hvad angår de ærede ordførere hr. Frode Jakobsen, hr. Per Federspiel, hr. Erik Kragh og hr. Helveg Petersen, er jeg i det store og hele enig med dem i deres vurderinger. Jeg føler ikke, at der er nogen særlig anledning for mig til at gøre bemærkninger i al almindelighed til de herrer ordførere. Jeg tager det også som udtryk for, at der er den almindelige enighed om denne side af vor udenrigspolitik, som vi hele tiden er gået ud fra.

Det ærede medlem hr. Per Federspiel sagde vendt imod det ærede medlem hr. Frode Jakobsen, at vi næppe kan nå til, at atombalancen begrænses til de to supermagter. Det er jeg for mit vedkommende helt enig i. Jeg tror ikke, det er realistisk politik at regne med, at nogen af de stater, der i dag har en selvstændig dispositionsret over atomvåben, vil være beredt til inden for den fremtid, vi kan overskue, at give afkald på denne suveræne dispositionsret. Derfor mener jeg, at det vigtigste spørgsmål i nedrustningspolitikken overhovedet er at søge kredsen af lande, der har en selvstændig dispositionsret over atomvåben, begrænset til de 5 lande, der har det i dag.

Det må være den første og mest påtrængende opgave.

Det ærede medlem hr. Per Federspiel gjorde dernæst en bemærkning om den mulighed, at fransk-engelsk enighed, især på atomvåbenområdet, kunne bane vej for den bredere europæiske enighed i almindelighed, økonomisk og politisk. Det kan jeg være enig i. Det vedrører altså bare ikke diskussionen her i dag. Jeg vil dog også pege på, at en fransk-engelsk enighed om NATOs atombevæbning utvivlsomt ville virke befordrende på mere realistiske nedrustningsbestræbelser. Jeg er overbevist om, at en sådan fransk-britisk enighed om det fundamentale i det vestlige forsvarsproblem ville bidrage til at bringe Frankrig ind i diskussionen i Genève og dermed være med til at give diskussionen den grad af større realisme, der ville ligge i, at i hvert fald yderligere én af atommagterne deltog i debatten.

Det ærede medlem gjorde dernæst nogle bemærkninger om det, det ærede medlem kaldte „the rule of law“. Jeg har ikke de samme sproglige kundskaber som det ærede medlem, så jeg ved ikke, hvordan udtrykket skal oversættes. Den almindelige gængse oversættelse er dog vist, at man taler om retstankens sejr i internationale forhold. Det er stort set den udtryksmåde, jeg har brugt. Jeg tror ikke, vi er uenige.

Det ærede medlem spørger dernæst, hvorledes det nu stiller sig med udviklingslandene i denne proces, og henviser til, at det ville være hensigtsmæssigt, om udviklingslandene måske i større udstrækning holdt sig den del af „the rule of law“, som hedder respekten for menneskerettighederne, efterrettelig. Dertil vil jeg gerne gøre den enkelte bemærkning, at jeg tror, vi i vor vurdering af udviklingslandene må erindre os, at de skal vurderes på et andet grundlag, end når vi vurderer f. eks. dansk demokrati og danske retstilstande. De har helt andre forudsætninger. De har en meget kort udvikling bag sig. Det drejer sig om befolkninger, af hvilke en stor del stadig er analfabeter. De har altså ikke fået den forudsætning for overhovedet at kunne udvikle sig til demokrati, som vi fik allerede i 1814. Det ændrer ikke ved det synspunkt, at vi i samarbejde med dem natur-

[Udenrigsministeren.]

ligvis til stadighed må fastholde, at på længere sigt ligger den største garanti for et lille land i, at den internationale rets-tanke sejrer og skridt for skridt erstatter den internationale magtpolitik. Jeg skal villigt erkende, at det sker i mindre og mindre udstrækning gennem Den internationale Domstol og i større og større udstrækning gennem det arbejde, der kan præsteres af De Forenede Nationer.

Det ærede medlem hr. Erik Kragh understregede, at meget tyder på, at vi er på vej mod en vis afspænding, og at man både i øst og vest er interesseret heri. Denne vurdering kan jeg for mit vedkommende være helt enig i. Det er helt naturligt og selvfølgelig, at vi også i den konkrete tilrettelægning af dansk udenrigspolitik tager det som udgangspunkt, at vi har den samme opfattelse, som det ærede medlem gav udtryk for.

Det ærede medlem hr. Helveg Petersen mente, at jeg burde sige noget om krisen i De Forenede Nationer. Det mener jeg falder noget uden for emnet nedrustning. Nedrustning er jo kun en del af den problematik, vi beskæftiger os med i FN, og selv om det hele hænger sammen, er jeg bange for, at det ville blive for omfattende, hvis jeg til min redegørelse skulle have føjet en blot nogenlunde fyldig redegørelse for, hvordan krisen i FN har udviklet sig, og hvorledes man kunne tænke sig at den måske kunne afvikles. Når det ærede medlem i den forbindelse — og det forstår jeg udspringer af det ærede medlems interesse for, hvornår vi kan overvinde krisen i FN — spørger, om der påtænkes et nordisk initiativ, vil jeg sige, at vi i de nordiske udenrigsministerier til stadighed overvejer situationen i FN, og vi konfererer med hinanden om det. Jeg kan ikke på nuværende tidspunkt sige noget om, hvorvidt der kommer et snarligt nordisk udspil, eller hvad dette eventuelle nordiske udspil kommer til at gå ud på, men jeg kan sige så meget, at vi har det under en meget intens overvejelse.

Det ærede medlem fremførte nogle betragtninger vedrørende magtbalance og atombalance, uden at jeg i og for sig fik fornemmelsen af, at det ærede medlem ikke var enig i den betragtning, at i øjeblikket er

det her, den, lad os sige ustabile garanti for fredens opretholdelse ligger.

Når det ærede medlem dernæst gjorde nogle bemærkninger vedrørende Kekkonenplanen og mente, at Kekkonenplanen kunne være udgangspunkt for en nyttig gennemtænkning af kontrolproblemet, er jeg både enig og uenig med det ærede medlem. Jeg er enig i, at det er nyttigt at prøve på at gennemtænke kontrolproblemet. Det er det, man, som det ærede medlem ved, har siddet og puslet med i Genève i — er det efterhånden 2½ år? — og har opnået, skal vi sige på nedrustningsteknisk plan en række ganske betydelige afklaringer. Man kan vel derfor sige, at det, det i og for sig står på under forhandlingerne i Genève, ikke længere så meget er teknikken i en kontrol, som det er den politiske vilje til at gennemføre kontrollen; men der er stadig problemer vedrørende kontrollen, som det er nyttigt at gennemtænke. Men at forestille sig, at det skulle kunne ske i forbindelse med en virkeliggørelse af Kekkonenplanen, mener jeg ville være at tilsidesætte et meget vigtigt hensyn til Danmarks sikkerhed for et ikke særlig interessant erfaringsmateriale, der kunne komme ud af det vedrørende det danske område.

Jeg må fastholde, og jeg tror, det ærede medlem vil være enig med mig i, at det ville kompromittere den politik, vi har ført på dette felt, nemlig ikke-modtagelse af atomvåben under de forudsætninger, vi kender i dag; det ville kompromittere denne politik, hvis vi skred til en legalisering eller en fastlåsen af denne situation i traktatlig form, uden at vi havde de fornødne sikkerhedsmæssige forudsætninger for det, og det vil sige, uden at dette skete som led i eller måske som umiddelbar forløber for — det er jeg ikke blind for kunne blive situationen en dag — en almindelig europæisk sikkerhedsordning, som også gav os den tryghed, vi har et ansvar over for det danske folk til at sørge for, så vidt vi kan.

Jeg er enig med det ærede medlem i, at man skal gå de små skridts vej, men de små skridts vej betyder ikke, at man tager det fulde skridt i et lille afgrænset geografisk område, som man prøver på at hive ud af det hele. De små skridts vej betyder, at man generelt tager små skridt ad gangen i

[Udenrigsministeren.]

retning af nedrustning. Det er altså ikke geografisk små skridt, der skal tages, det er skridt for skridt, der skal tages i den vekselvirkningsproces, som vi håber på så småt er i gang, af afspænding, der muliggør visse praktiske skridt i nedrustningsretningen, som så igen muliggør yderligere afspænding, som så igen muliggør videre skridt. Jeg mener, det må være en opgave for Danmark, idet vi støtter denne politik, ikke på noget tidspunkt at komme til at virke som en hund i et spil kegler.

Vi skal være overordentlig påpasselige med, at vore initiativer, vore skridt, vore handlinger, vore ord — jeg vil gerne sige, at jeg kiggede ikke tilfældigt på den højtærede kirkeminister — er afpasset efter den udenrigspolitiske situation; ellers foregriber vi de videre skridt i den rigtige retning, som vi ønsker, og forhindrer dem. Det må være vor opgave. Det er det, vi prøver på at overveje i udenrigsministeriet, og vi er naturligvis altid villige til at modtage gode råd og belæring, men vi foretrækker, at vi får lejlighed til at diskutere dem, således at de kan indgå i den tilrettelægning af udenrigspolitikken, som det til syvende og sidst er regeringens og folketingets ansvar at foretage.

Jeg skal derfor heller ikke nu gå ind på det ærede medlems tanker om nordisk støtte til det engelske initiativ i Vietnam. Jeg vil gerne om dette spørgsmål sige, at hvis man tror, at det, der sker i Vietnam, ikke er noget, der er undergivet en fortsat drøftelse i det danske udenrigsministerium, og hvis man tror, at vi ikke giver udtryk for det ønske, som jeg er sikker på besjæler hele den danske befolkning: at det vil lykkes at finde frem til en pacificering og en politisk løsning på Vietnamproblemet, så tager man fejl. Men det er ikke noget, man råber op om på hvert eneste gadehjørne, hvis det skal gøre indtryk de steder, hvor beslutningerne træffes.

Derfor drøfter vi naturligvis til stadighed i de organer, hvor vi er repræsenteret,

som f. eks. NATO, sådanne problemer; men jeg beder om, at man forstår, at det ud fra mange hensyn ville forfejle sin virkning, hvis de skulle drøftes offentligt i Danmark. Der er noget, der hedder stormagters prestige, og der er mange andre hensyn, som man må forstå der skal tages, hvis vi vil prøve på at opnå resultater af vor politik.

Jeg er ikke sikker på, at en teknisk gennemgang af Genèveprotokollen — nu forstår jeg, at det ærede medlem tænker på Genèveprotokollen i al almindelighed, ikke specielt den, der forbyder anvendelsen af giftgas, for dér er nemlig, så vidt jeg kan skønne, ingen fortolkningstvivel — om former for tilladt og forbudt krigsførelse har nogen særlig betydning, men vi har, som det ærede medlem sikkert ved, inden for FN en løbende drøftelse af alle de folkeretlige problemer. Man prøver på at finde frem til en ny formulering af de folkeretlige grundsætninger, som man håber man efterhånden kan få nedfældet i en eller anden form, traktat, protokol eller noget i den retning, og som derefter engang, formentlig om mange år, kommer til ratifikation i de forskellige lande.

Endelig spurgte det ærede medlem, om vi ikke burde have et udenrigspolitisk institut på tilsvarende måde, som man har det i Sverige, der kunne påtage sig en forskningsopgave, og jeg forstår også en populariseringsopgave. Det er et problem, vi har drøftet ved adskillige lejligheder, og jeg kan for mit eget vedkommende sige, at jeg synes, der er behov for, at vi både får en øget forskningsvirksomhed og en publicitetsvirksomhed omkring vore udenrigspolitiske problemer.

Vi har i udenrigsministeriet efter fattig evne forsøgt på at medvirke både til en oplysningsvirksomhed og til en populariseringsvirksomhed med hensyn til de spørgsmål, vi har med at gøre, men såfremt vi kunne få folketingets øre, og hermed tænker jeg specielt på finansudvalgets øre — tiden har ikke rigtig været til det i den sidste tid — er det nok tænkeligt, at det ville være værdifuldt, hvis vi kunne få et egentlig

[Udenrigsministeren.]

videnskabeligt funderet forskningsarbejde på det udenrigspolitiske område samt mulighed for en vis publicistvirksomhed, der kunne popularisere og sprede resultaterne af forskningen. Det er altså et spørgsmål, som vi måske senere kan vende tilbage til, når resultaterne af den økonomiske politik, som nu er gennemført, viser sig, og vi så får lidt bedre tider for den slags bevillinger.

Det ærede medlem hr. Aksel Larsen skal jeg ikke gøre så forfærdelig mange bemærkninger til. Jeg er enig med det ærede medlem i, at de små lande må gøre alt for at modvirke spredning af atomvåben; det er også en politik, vi til stadighed har støttet og deltaget i fra dansk side. Jeg mener, vi har gjort det så effektivt, vi har kunnet, de steder, vi har haft mulighed for at øve indflydelse, og hvor vi mener at vore ord har haft den største mulighed for at nå ind.

Det ærede medlem havde mange opgaver til en dansk udenrigsminister. Vi skulle tage initiativet til at løse Tysklandsspørgsmålet og Vietnamspørgsmålet. Der er næsten ikke det udenrigspolitiske problem, har jeg indtryk af, som vi ikke skal løse herovre på den anden side af Christiansborg. Jeg er bange for, at det rækker længere, end vore kræfter slår til. Men det er klart, at vi er interesserede i disse problemer, og det er klart, at vi benytter enhver lejlighed, vi har, når vi diskuterer med repræsentanter fra andre lande, hvad enten det er Vesttyskland, Storbritannien, USA, Frankrig, Polen eller Czekoslovakiet, til at diskutere de problemer.

Det morer mig, at det ærede medlem har fulgt så godt med i forhandlingerne på det sidste NATO-ministermøde, at det ærede medlem har observeret, at Spaak har haft en samtale med Rapacki. Hvis det ærede medlem havde fulgt rigtig godt med, ville det ærede medlem have set, at jeg også havde haft en samtale med Rapacki, der var helt parallel med Spaaks. Jeg kan i øvrigt trøste det ærede medlem med, at den samtale formentlig fortsætter til september, hvor jeg har modtaget en indbydelse til at besøge Rapacki i Polen, bl. a. med det formål at drøfte handelsmæssige og økonomiske relationer og desuden de politiske problemer, som man naturligvis drøfter, når man møder kolleger fra andre lande.

Ja, endelig skete der naturligvis det, som jeg havde ventet ville ske ved en debat som denne, hvori det ærede medlem deltager, at det ærede medlem i og for sig så helt bort fra det, som var indholdet i selve diskussionen, og sluttede med at sige, at vi må gøre noget selv, det er isoleret dansk afrustning og nedrustning, det gælder. Danmark må her være den gode dreng eller den gode pige, hvad det ærede medlem nu vil, der går i spidsen og viser verden vejen, være det gode eksempel, så vil andre lande følge os.

Jeg har tidligere sagt til det ærede medlem, men jeg skal da gerne sige det én gang til, selv om jeg er klar over, at det ikke hjælper: det var den politik, det danske socialdemokrati førte fra 1913 til 1939. Nu tvivler jeg ikke om, at det ærede medlem er dygtigere, end socialdemokratiet var i den periode, men vi førte den politik; Norge gjorde det samme. Der har ikke i moderne tid været to lande, der var så lidet forsvaret som Danmark og Norge. Vi propagerede for den politik, vi appellerede til alle lande: følg dog vort eksempel. Og hvad gjorde de? De fulgte ikke vort eksempel, men nogle af dem fulgte vore fodspor, når man vendte tilbage til Danmark, og Danmark blev besat den 9. april 1940. Det er en lære, som man nødvendigvis må få udbytte af. At det ærede medlem så først nu når frem til en tilsvarende betragtningssmåde, som vi andre under de hårde kendsgerninger har været nødt til at forlade, er der formentlig ikke noget at gøre ved.

Det ærede medlem hr. Johan Asmussen har jeg heller ikke mange bemærkninger til. Jeg er enig med det ærede medlem i, at når vi siger „kun realistiske forsøg på nedrustning“, sigter vi bl. a. til, at man ikke skal vente realistiske forsøg af større betydning på nedrustningens område, uden at disse skridt omfatter Peking-Kina, og vi skal naturligvis ikke vente, at Kina vil indlade sig på nogen international aftale af betydning vedrørende rustningsbegrænsning eller begrænsning i adgangen til specielt at producere eller anvende atomvåben, uden at Kina selv har siddet ved forhandlingsbordet. Derfor skal man ikke vente sig noget virkeligt betydende skridt. Der kan være tale om små skridt i forbindelse med visse problemer, men ikke betydende skridt, før problemet om Kinas indpasning i natio-

[Udenrigsministeren.]

nernes familie har fundet sin rette og rimelige løsning.

Når det ærede medlem endelig taler om aktivitet og passivitet i udenrigspolitikken, vil jeg dog ikke anbefale den aktivitet, der giver sig udslag i mere eller mindre gadedrengagtige optøjer forskellige steder. Jeg forstår, det heller ikke var det ærede medlems ønske, at det skulle udvikle sig derhen. Aktiviteten i udenrigspolitisk henseende må indadtil vise sig i en forstærket oplysningsvirksomhed for at bibringe den danske befolkning så omfattende og intimt kendskab først og fremmest til dansk udenrigspolitik og dens muligheder og fremgangsmåder, som det er gørligt, og udadtil en så stærk aktivitet, som vi kan tillade os under hensyntagen til vore kræfter, vor placering og vore interesser. Vi skal jo passe på, at vi ikke skræver så vidt, at bukserne ikke kan holde; det er der tilsyneladende nogle her i landet der ønsker vi skal gøre, også i udenrigspolitisk henseende.

Det ærede medlem hr. Diderichsens opfattelse af, hvorledes vi skulle interessere os for Tysklandsspørgsmålet, ligger i høj grad på linje med den opfattelse, jeg har af dette spørgsmål. Det ærede medlem mente, vi skulle indbyde en delegation fra senatet i Berlin. Det er ikke et spørgsmål, som jeg skal tage stilling til; det må være folketinget, præsidenten, der afgør, om noget sådant ville være rimeligt. Men jeg kan oplyse, at vi regner med, at statsministeren og jeg skal aflægge et officielt gengældelsesbesøg i Bonn engang i juni måned. Vi regner med, at programmet ved den lejlighed også kommer til at omfatte et besøg i Berlin, hvor vi forhåbentlig får lejlighed til at give udtryk for det, der er Danmarks fastslåede politik i Tysklandsspørgsmålet, nemlig at det tyske folk må have den samme ret som alle andre folk til på grundlag af fri afgørelse og fri selvbestemmelse at afgøre deres fremtidige skæbne, et synspunkt, som jeg må erkende at det ikke har været muligt at trænge igennem med, når vi har diskuteret dette spørgsmål med repræsentanter for de østeuropæiske lande eller Sovjetunionen.

Endelig skal jeg kun gøre en enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Svend Haugaard, der ville have, at vi skulle klare

Vietnam eller i hvert fald sætte nogle vældig stærke reaktioner ind over for det, ligesom det ærede medlem ville have, at vi skulle nedsætte vore forsvarsudgifter. Det falder efter min opfattelse helt uden for, hvad der er realistisk politik.

Det ærede medlem foreslog dernæst, at vi skulle støtte pressen, og jeg forstod, at det skulle være en økonomisk støtte. Det er et interessant forslag, som vi har diskuteret tidligere. Der har fra en enkelt side i socialdemokratiet i hvert fald — jeg tror, det var den nuværende højtærede undervisningsminister — på et tidspunkt været fremsat et sådant forslag, men det høstede han ikke megen glæde af, hverken i kredsen herinde eller i pressekredse. Jeg kan da også godt se, at dette problem ville være overordentlig vanskeligt at løse.

Jeg er ikke sikker på, at det ærede medlem og jeg ville være parat til at støtte helt den samme form for udenrigspolitisk information og helt de samme blade, fordi vi næppe har helt den samme opfattelse af, hvad der er objektiv orientering om udenrigspolitik. Man kan måske finde et kriterium, og hvis det ærede medlem kan få fornøden støtte til at føre forslaget frem, så synes jeg dog nok, det er værd at overveje, om vi skal ind på noget sådant. Jeg ved, at det overvejes for øjeblikket i Sverige.

Det ærede medlem foreslog endvidere — og det skal være den sidste bemærkning, jeg gør — at vi måske skulle have en viceudenrigsminister. Det mener jeg godt man kan overveje; jeg mener nu ikke, det er nødvendigt, ikke endnu i hvert fald, men det kan jo komme. Skulle vi endelig ind på noget sådant, ville jeg foretrække, at vi fik et par stykker; jeg tror, det gik bedre på den måde. Men når det ærede medlem foreslog, at vi skulle have en FN-minister med ikke-danske mellemfolkelige opgaver, forstår jeg overhovedet ikke tankegangen. Skulle det være en international funktionær, der blev lønnet af og var medlem af den danske regering, eller skulle det være et medlem af den danske regering, der — løsrevet fra udenrigspolitik i almindelighed — skulle beskæftige sig med FN-anliggender og visse andre mellemfolkelige anliggender? Jeg tror, det ærede medlem må gøre sig klart, at dansk udenrigspolitik er

[Udenrigsministeren.]

og skal være en helhed. Der må derfor være én ledelse af dansk udenrigspolitik, den kan ikke spaltes op.

Den kan naturligvis under en fælles ledelse deles op efter arbejdsmæssige synspunkter, men længere tror jeg ikke man kan gå, og jeg er altså ikke helt klar over, hvad det ærede medlem mente med ikke-danske mellemfolkelige opgaver. Jeg mener, at vor udenrigstjeneste må have den opgave at varetage danske interesser og virke for Danmark i det mellemfolkelige samvirke.

Frode Jakobsen: Jeg skal ikke tale om Vietnam eller Tysklands deling. Dels har vi meget få minutter, dels er det ikke på dagsordenen, og det sidste mener jeg også man må tage lidt hensyn til.

Til det ærede medlem hr. Per Federspiel nogle bemærkninger. Jeg håber ikke, vi er så langt fra hinanden, men jeg synes, det ærede medlem er for hurtig til at give op over for den største trussel, der ligger foran menneskeheden i dag: udbredelsen af atomvåbnene. Så var jeg mere enig med det ærede medlem hr. Erik Kragh. At gøre atomvåbnene til et vehikel, et middel i bestræbelserne for bedre økonomisk samarbejde i Europa, finder jeg rent ud sagt letfærdigt, hvis jeg har forstået det ærede medlem hr. Per Federspiel rigtigt.

Jeg synes i det hele taget, at det ærede medlem affandt sig for hurtigt med, at der ikke var noget at gøre ved denne udbredelse af atomvåben til alle nationerne. I løbet af nogle år ville det være inden for alles mulighed. Jeg vil gentage det, jeg sagde i første omgang, at et land ikke er virkelig atommagt, fordi det har nogle atombomber. Vigtigere er afleveringsmidlerne. Det er et faktum, at England, som dog regnes for en stormagt, er ved at komme til det resultat, at det ikke har råd til det. Derfor mener jeg stadig væk, at der er en chance for, at Frankrig kunne komme til den samme erkendelse, i hvert fald under en anden regering end de Gaulles. Det er rigtigt, at det muligvis er for sent; det er også jeg bange for, men det gælder dog om aldrig at give op. Så forfærdelig er truslen, at skulle denne første naturlige barriere med de to supermagter falde — jeg mener ikke, man er så vidt — gælder det i alt fald

om at forsvare den næste barriere, den, som udenrigsministeren talte om: de 5 medlemmer af sikkerhedsrådet.

Over for det ærede medlem hr. Svend Haugaard, der ligesom jeg synes, at det gjaldt om, at Danmark lod sin røst høre, vil jeg gerne pege på nogle indre selvmodsigelser, som præger den fløj, han taler for. Man vil sikre freden, man vil afværge brug af atomvåben. Man vil, at Danmark skal optræde med en mere selvstændig udenrigspolitik. Det er alt sammen såre prisværdigt, og jeg er helt enig deri — men hvordan vil man gøre det?

Man kræver det totale øjeblikkelige forbud mod atomvåben, men derved øger man krigsfaren, nemlig ved afskaffelse af den mest krigsforebyggende faktor i dag. Dernæst er det altid de samme folk, der vender sig mod atomvåben, som samtidig jamrer over, hvor forfærdelig dyrt det er med det konventionelle forsvar. Men har man kun atomvåben, øges naturligvis faren for atomkrig; så sænker man det, der kaldes atomtærsklen. Hvis man ikke har andet end atomvåben, er det naturligvis det, man griber til. Endelig er det også altid de samme folk, der kræver, at Danmark skal slå i bordet over for sine allierede inden for NATO, og samtidig forlanger, at Danmark skal slippe billigere end alle de andre. Men en betingelse for, at man hører på vore argumenter, er, at vi har opfyldt vore forpligtelser inden for alliancen. Man kan ikke sidde og dukke sig og samtidig slå i bordet.

Det ærede medlem hr. Aksel Larsen talte om vor pessimistiske optimisme. Jeg går ud fra: pessimisme, fordi vi ikke tror på, at atomvåbnene kan afskaffes — i hvert fald ikke i dag; optimisme, fordi vi tror på, at atomvåbnene kan forhindre krig. Jeg kan i og for sig godkende denne paradoksale formulering — pessimistisk, fordi det gælder om at se også det forfærdeligste i øjnene, optimistisk, fordi det gælder om aldrig at give op.

Jeg mener, det er rigtigt, at afskaffelse af atomvåben i dag, altså atomvåben alene, snarere ville betyde et nyt moment af utryghed i verden. Den balance, der findes i dag, er atombalancen. Det er et stort spørgsmål, om der nogen sinde mere kan skabes en balance på anden måde. Der har aldrig før i historien været en holdbar balance,

[Frode Jakobsen.]

og forklaringen er den enkle, at der ved atomvåben kan opnås en vis mæthed, for hvis man kan knuse sin modstander én gang, er man ikke stærkere, fordi man kan gøre det 3 gange. Noget tilsvarende gælder ikke for andre våben. Derfor mener jeg, det er tvivlsomt, om der kan skabes balance på et teknisk lavere plan. Det gælder derfor om ikke teknisk at dreje verden tilbage. Målet må være at bringe verdens moralske og politiske udvikling på højde med den tekniske, d. v. s. det, som jeg i første omgang kaldte at forstå, at vi på nåde og unåde er givet i hinandens hænder.

Per Federspiel: Må jeg sige til det ærede medlem hr. Frode Jakobsen, at jeg fortsat er af den opfattelse, at det er urealistisk at tro, at man kan begrænse kredsen af de magter, der nu har atomvåben — på det punkt er jeg ganske enig med den højtærede udenrigsminister, men når nu det ærede medlem vil betegne mig som, så vidt jeg husker, letfærdig, fordi jeg ville inddrage dette spørgsmål i det, som det ærede medlem kaldte rent økonomiske forhold i Europa, vil jeg dog sige, at det ærede medlem har levet så længe i europæisk politik, at han lige så godt som jeg ved, at spørgsmålet om Europas enhed ikke er et økonomisk spørgsmål.

Det var jo ikke økonomiske uoverensstemmelser, der skilte Storbritannien og Frankrig i 1963; det var netop storpolitiske spørgsmål og ikke mindst spørgsmål, der drejede sig om kernevåbenstrategi. Jeg er ganske enig med den højtærede udenrigsminister i, at enighed mellem Storbritannien og Frankrig om atombevæbning meget vel vil kunne bringe os et væsentligt skridt nærmere henimod en fortsat nedrustning, og dette vil tillige have sin meget afgørende betydning med hensyn til at føre os over det døde punkt i den europæiske debat, som efter min opfattelse ikke kan føres tilbage til det punkt, hvor den blev afbrudt. Man må finde nye veje — disse nye veje, som vi også her i det høje ting har efterlyst, uden at der har været nogen synderlig vilje til at finde dem; men det skal jeg ikke komme ind på ved denne lejlighed.

Dernæst vil jeg gerne gøre et par be-

mærkninger til den højtærede udenrigsminister, som er i lige så stor nød som jeg med hensyn til at finde en oversættelse af begrebet „rule of law“. Det er næppe helt rigtigt at kalde det retstanken eller rets-ideen og heller ikke rettens herredømme, men i hvert fald jurister ved, hvad det drejer sig om.

Jeg tror ikke, den tanke er rigtig, at udviklingslandene også må inddrages i hele dette nedrustningsspørgsmål. Der er ved at ske en frygtelig udpumpning af våben til disse lande med uhyggelige resultater i Congo og andre steder. Men at disse lande ikke skulle være i stand til at opfatte en så elementær ting som retsbegrebet, tror jeg ikke på. Det er noget, der vokser frem af jorden i et hvilket som helst samfund. Den højtærede ministers forfædre sad ude på tingstenene og plejede ret, længe før de havde noget, der blot mindede om moderne civilisation. Det er her, vi kan gøre en indsats i disse u-lande, hvor vi i stedet har pløjet politiske ideer ind i dem — ideer, som de absolut ikke er i stand til at kapere. De vil ikke være i stand til at opbygge et moderne demokrati ud fra vestens politiske ideer, men de vil være i stand til at forstå ganske elementære ting om, hvad der er lov og ret. På dette punkt tror jeg at vi i u-landsarbejdet har en meget betydelig indsats at gøre.

Hvis der er tid, vil jeg gøre en enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Helveg Petersen. Der findes her i landet et udenrigspolitisk selskab, som ikke er noget forskningsinstitut i egentlig forstand. Det adskiller sig fra andre nordiske institutter derved, at det ikke nyder nogen form for støtte og heller ikke ønsker det.

Jeg er ganske enig i, at hele forskningen bør støttes, men jeg ved ikke, hvorfor man netop skal lave særskilte institutter, når vi har to dertil indrettede universiteter — og vi får måske både et tredje og et fjerde — hvor det vil være naturligt, at de statsvidenskabelige fakulteter eller fakultetet for statskundskab i Århus, som jo foreløbig er det eneste, der netop beskæftiger sig med disse emner, fik denne opgave. Dette kan ske i forbindelse med private institutter — jeg nævner instituttet for historie og samfundsforskning — så nye institutter tror jeg i og for sig ikke der er grund til

[Per Federspiel.]

at oprette; men der er i høj grad grund til at sætte liv i forskningen på disse områder.

Erik Kragh: Det har været berørt et par gange, at nedskæringen i budgetterne i De Forenede Stater og Sovjetunionen skulle være sket efter en stiltiende overenskomst derom. Jeg må deroverfor oplyse, at den amerikanske forsvarsminister McNamara ved forelæggelsen af forsvarsbudgettet den 18. februar erklærede, at nedskæringen ikke skete efter nogen forhånds aftale med Sovjetunionen. Når de to lande har nedskåret deres forsvarsbudgetter, så er det for De Forenede Staters vedkommende, dels fordi man har rationaliseret, skåret en del, om jeg så må sige, overflødige småting væk, og dels fordi man nærmer sig fuldendelsen af det rustningsprogram, som præsident Kennedy startede, da han fik regeringens magt i De Forenede Stater.

For Sovjetunionens vedkommende har man vel nok lov til at gætte på, at nedskæringen simpelt hen er betinget af økonomiske grunde. Hvis Sovjetunionen skulle have indhentet De Forenede Staters rustningsforspring, måtte det have kostet så store summer, at man måtte have sat levefoden i Sovjetunionen ned, og noget sådant ville man ikke. Vi må derfor glæde os over, at daværende ministerpræsident Khrustjev valgte smør fremfor kanoner.

Når jeg har taget ordet nu, er det mest på grund af et spørgsmål fra det ærede medlem hr. Svend Haugaard, der spurgte, om det var i fredens interesse, at De Forenede Stater nu bombede i Vietnam. Dertil vil jeg sige, at spørgsmålet om, hvorvidt man vil have fred eller ej, kan løses på to måder. Det kan løses ved, at man gang efter gang giver efter for det pres, man står over for, eller det kan løses på den måde, at man sætter hårdt imod hårdt og gør den anden part begribeligt, at det ikke betaler sig at prøve på disse ting.

Det, der sker i Vietnam, skyldes, som jeg nævnte i mit første indlæg, den kinesiske imperialismes — det er ikke fanatisme, det er det kinesiske mål at få i hvert fald det indirekte herredømme over Sydøstasien — og amerikanernes indgriben er trods alt opfyldelsen af et løfte, som 3 amerikanske præsidenter har givet Sydvietnams rege-

ring om at støtte den imod den kommunistiske infiltration.

Når det ærede medlem hr. Helveg Petersen nævnte, at situationen var blevet forværret i Vietnam på grund af anvendelsen af gas fra amerikansk side eller rettere fra sydvietnamsisk side — for det er ikke amerikanerne, der har anvendt gassen — så må jeg hertil sige, at den gas, der er anvendt, er ganske ufarlig; det er en tåregas, som jo i øvrigt også politiet nogle steder bruger, og som ikke efterlader mén. Jeg vil vove at påstå, at det er adskillig mere human end granater og geværkugler, for de efterlader mén, når de rammer én.

Men det, der er det interessante ved denne gashistorie i Vietnam, er, at det varede adskillige dage, før man i Peking og Hanoi og forskellige andre steder fandt ud af, at dette her kunne være et glimrende propagandamiddel. Først efter nogle dages forløb fandt man ud af, at her kunne man lave et nyt træk i den psykologiske krig.

Helveg Petersen: Jeg skal ikke blande mig i den debat, der udvikler sig mellem den højtærede udenrigsminister og det ærede medlem hr. Aksel Larsen. Jeg vil gerne om det, der skete den 9. april, sige, at det jo ikke kunne have været afværget, selv om vi havde haft et langt større militærberedskab. Jeg vil gerne som min bestemte opfattelse sige, at jeg regner med, at den højtærede udenrigsminister fremsatte sin udtalelse i en anden sammenhæng, i forbindelse med ønsket om, at der var et kollektivt system; som isoleret betragtning kan det altså ikke holde; vi havde ingen muligheder i den situation for at afværge det, der skete.

Jeg nævnte over for den højtærede udenrigsminister som eksempel på det, der kunne ske med hensyn til atomfri zoner, at vi traf en aftale på nordisk grundlag, og at der skete noget tilsvarende på Balkan. Det kunne den højtærede udenrigsminister ikke se der var nogen fornuft, nogen rimelighed i eller nogen mulighed for.

Det, jeg vil sige, er, at vi jo ikke skal være så bange for at tage initiativer, som jeg har indtryk af at man er i udenrigsministeriet. Jeg er helt klar over de forudsætninger, man må holde sig for øje, når man går med til aftaler, men på den anden side er det min bestemte opfattelse,

[Hølvæg Petersen.]

at vi også kan være for tilbageholdende, og jeg mener, at man fra de små og mindre staters side må være parat til at udfolde større dynamik i den tid, der kommer. Det svarer i øvrigt også til den højtærede udenrigsministers hele person, og når vi erindrer os, hvad den højtærede udenrigsminister satte i gang i forbindelse med Sydafrika, er der ingen grund til at tvivle på, at der også vil kunne komme lignende initiativer, og det vil jeg i høj grad opmuntre ministeren til at overveje.

Det er klart, at et lille land har svært ved at gøre sig gældende, men jeg vil gerne minde om, at senator Fulbright, da han var i Danmark sidste gang, sagde, at man fra de små nationers side kunne gøre langt mere, end man selv tror det muligt, for at påvirke udviklingen, og det er da helt klart, at den frygtelige risiko, vi lever under, og som vi må dele med de store, må opfordre os til at gøre det yderste for at påvirke udviklingen uden for landets grænser. Her tror jeg nok at vi har låst os noget for fast i den betragtning, at vi ingen muligheder har for det. De store stater har jo heller ikke altid muligheder for at komme bort fra de mønstre, hvorunder de virker.

Det ærede medlem hr. Svend Haugaard har måttet gå til et møde. Når det ærede medlem har nævnt den mulighed, at man fik en FN-minister, så har han naturligvis tænkt på en dansk minister, og det, det ærede medlem nævnte med hensyn til pressen, sigtede til ønsket om, at pressen fik mulighed for fyldigere, bedre og bredere information, og det synes jeg vi alle må være interesseret i.

Nu har vi ikke megen tid til rådighed under den korte debat efter den højtærede ministers redegørelse, men jeg føler dog trang til at sige en ting, som jeg meget håber der vil være tilslutning til, og det er dette: dansk udenrigspolitik har jo i mange tilfælde i overvejende grad været præget af hensynet til landets økonomiske interesser, vel væsentligst som følge af den opfattelse, at de små stater ikke magter at gøre sig gældende. Når der er tale om udenrigspolitik knyttet til spørgsmålet om sikkerhedspolitik, er vi langt svagere kørende, og her har vi ikke været interesseret i at foretage lignende analyser som dem, vi kender fra det økonomiske område. Når det drejer sig om landets

økonomiske politik, og når det drejer sig om dets markedspolitik, så er vi meget dygtige, men så snart det drejer ind på det sikkerhedspolitiske, føler vi os så usikre, at vi næsten ikke kan føre en debat i tinget, fordi vi ikke har noget på hjerte, ikke har noget bidrag at yde til løsningen af de mest afgørende problemer, menneskeheden står over for.

Det kan ikke være rigtigt, det kan ikke være meningen, at vi på den måde må give op og sige, at vi her intet har at byde til fællesskabet. Sådan kan vi ikke isolere os. Det er derfor, jeg lægger så megen vægt på, at vi kan enes om, at vi får et bedre grundlag for den udenrigspolitiske orientering.

Det ærede medlem hr. Per Federspiel gav i sit første indlæg udtryk for lignende betragtninger, og til det, som det ærede medlem sagde om Det udenrigspolitiske Selskab, vil jeg blot sige, at jeg tror, at vi har brug for det selskab, brug for forskning ved Københavns universitet og ved Århus universitet. Men vi har brug for en koordinerende faktor, og her kan et udenrigspolitisk institut, hvortil er knyttet både informationsvirksomhed og forskning, i høj grad bidrage, og jeg håber meget, vi snart kan få det.

Aksel Larsen: Må jeg i tilknytning til det sidste sige, at da det åbenbart kommer til at være lidt, før vi får et sådant forskningsinstitut, ville det være aldeles udmærket, hvis man i det udvalg, der bliver nedsat, blev enig om, at vi skal have en parlamentarisk kommission til at undersøge alle sider, der vedrører problemet om Danmarks tilknytning til NATO. Så får vi muligvis lidt billigere, end et institut kunne gøre det, denne del af Danmarks udenrigspolitik undersøgt. Det er heller ikke af vejen.

Dernæst vil jeg tillade mig at sige til udenrigsministeren, at det er naturligvis rigtigt, at der i denne debat er draget mange spørgsmål ind, som ikke umiddelbart eller direkte berører international eller national nedrustning. På den anden side hænger det sammen. Jeg tror ikke, det har været nogen almindelig udenrigspolitisk debat. Det har det ikke været. Men når man taler om visse steder, hvor der er særlige konflikter, så gør man det, fordi det er givet, at så længe sådanne særlige og måske

[Aksel Larsen.]

skarpe konflikter eksisterer, vil det være yderligere svært at nå til internationale nedrustningsaftaler. Det er, som jeg mener, og som jeg har sagt det, også i allerhøjeste grad et problem om at skabe tilstrækkelige garantier og så se at få de værste anstødssten ryddet af vejen. Derfor har jeg tilladt mig at tale om Tyskland. Jeg mener fortsat, at man fra dansk side i allerhøjeste grad bør have opmærksomheden henvendt på Tysklandsproblemet og være med til at få en eller anden begyndende praktisk ordning dér.

Den højtærede udenrigsminister siger, at jeg havde opfordret til, at Danmark skulle løse alle problemer. Det har jeg slet ikke gjort. Jeg har opfordret til, at hvad angår de vitale og for Danmark særlig vigtige spørgsmål, dér skulle Danmark gøre sit til, at problemerne bliver løst. Jeg forlanger ikke, at Danmark, uanset udenrigsministerens vitalitet, skulle løse alle problemerne; så langt gik jeg ikke.

Nu glæder det mig at høre, at udenrigsministeren selv har talt med Rapacki. Det har jeg ikke været opmærksom på, det er min fejl. Det glæder mig, at udenrigsministeren skal foretage en rejse til Polen, hvor han naturligvis også vil drøfte sådanne spørgsmål. Så er der ikke så store divergencer, så er altså åbenbart det arbejde, jeg har animeret til, faktisk ved at komme igang.

Den højtærede udenrigsminister siger angående Tyskland, at han har den generelle opfattelse, at det tyske folk må have samme ret som alle andre folk til at afgøre sin egen skæbne. Jeg er hjertelig indforstået. Men på den anden side må vi se på realiteterne, nemlig at der er stormagtskonflikt i Europa, og at Tyskland ikke har nogen fredstraktat, og derfor er der vist nok alligevel visse problemer, der må løses, før man kan iværksætte den folkeafstemning, visse folk taler så meget om.

Jeg tillader mig at spørge, om denne ret til at afgøre sin egen skæbne, sine egne problemer, skal gælde for Tyskland og for alle andre folk, men ikke for folket i Vietnam. Det er ikke to folk i Nord- og Sydvietnam. Og mig bekendt er der en protokol fra Genève, som går ud på, at der to år efter krigshandlingerne dengang var ophørt, skulle være en folkeafstemning omfattende såvel

Nordvietnam som Sydvietnam. Den er ikke kommet, men derimod kommer der flere og flere amerikanske tropper og flere amerikanske soldater til Sydvietnam. Nok hedder det sig formelt, at det er Sydvietnam-fly, der bomber i Nordvietnam, men det sker under en paraply af amerikanske jagermaskiner. Vi får at vide, at amerikanerne ikke bruger gas i Sydvietnam, nej, nej, det er skam vietnameserne selv, der bruger den. De har formodentlig ikke fremstillet den selv, der er vel nogen, der har leveret den. Vi får at vide, at USA har givet løfter til 3 forskellige sydvietnamesiske regeringer, og dem kan de ikke bryde; ja, det er 3 sydvietnamesiske regeringer, amerikanerne selv har indsat. Jeg kan ikke se, at løfterne til disse 3 regeringer på nogen som helst måde kan berettige Amerika til moralsk at fortsætte med sin krigsførelse dér.

Men måske er vi ikke så langt fra hinanden. Den højtærede udenrigsminister siger jo, at man i udenrigsministeriet arbejder med disse spørgsmål, drøfter dem, man gør alt, hvad man kan, for også at påvirke Danmarks allierede. Jeg håber, der kommer virkninger også af denne påvirkning. Det er naturligvis begrænset, hvor stor den er, for Danmark er ikke en stormagt. Det er den gamle sag med dråben, der udhuler stenen. Hvis jeg må tage det som en erklæring fra udenrigsministeren om, at man arbejder af al den magt, man nu har, for at hidføre en fredelig løsning i Vietnam, så kan jeg kun erklære mig tilfreds.

Frode Jakobsen: Det ærede medlem hr. Per Federspiel kender jo fra et langt og godt samarbejde min europæiske indstilling. Det er ikke spørgsmålet om, hvordan man lettest kommer videre i det europæiske ad økonomisk, militær eller politisk bane. Det, jeg ønskede at sige, er noget andet, nemlig at det europæiske samarbejde trods alt er noget mindre over for noget større, det, som truer hele verdens eksistens, og her synes jeg stadig væk at det er letfærdigt at lege med dette største for at opnå det snævre. Og jeg vil tilføje, fordi man altid risikerer at få noget fordrejet, at det naturligvis er bedre med en fred uden atomvåben. Det håber jeg på man kan nå. Det er det, vi må sætte alle kræfter ind

[Frode Jakobsen.]

på. I øjeblikket gælder det om at se verden i øjnene som den er, og det vil sige, at foreløbig gælder det om at leve sammen med atomvåbenet.

Må jeg til illustration sige til dem, der mener, at har man atomvåben, må man selvfølgelig også bruge dem, at en familie med en gashane i køkkenet er også givet i hinandens hænder, og det betyder ikke, at familien ikke kan skændes, ja, bruge korporligheder, men de ved, at der er noget, man skal holde fingrene fra. Det er det samme, det gælder for staterne om at lære.

Udenrigsministeren (Per Hækkerup): Jeg vil kun lige gøre den bemærkning til det ærede medlem hr. Aksel Larsen, at jeg vedrørende spørgsmålet Vietnam sagde, at vi fra dansk side er af den opfattelse, at der må tilstræbes en fredelig løsning på politisk plan af Vietnamspørgsmålet. Det er ikke ensbetydende med, at jeg på nogen som helst måde er enig i alle de udtalelser, det ærede medlem fremsatte vedrørende den amerikanske politik og holdning. Jeg er mere tilbøjelig til at give det ærede medlem hr. Erik Kragh ret i hans vurdering, at vi måske ikke altid tænker på, hvor meget der i givet fald står på spil, hvis konflikten i Vietnam ender med en Peking-sejr, men det spørgsmål er så kompliceret, det indeholder så mange faktorer, at jeg ikke føler trang til at udtale mig nærmere om det.

Jeg synes ikke, det ærede medlem hr. Helveg Petersen er retfærdig i sin vurdering af, hvad vi gør fra udenrigsministeriets side med hensyn til udenrigsøkonomien i forhold til andre, sikkerhedsmæssige, sider af vor udenrigspolitik.

Når vi har fået et så fyldigt materiale frem om udenrigsøkonomien, er det, fordi dette vedrørte en lang række ministerier, og det vedrørte erhvervene. Derfor blev der iværksat et vældigt undersøgelsesarbejde, hvori en lang række andre ministerier og

erhverv indgik. Hvor det drejer sig om den del af vor udenrigspolitik, der hænger sammen med det sikkerhedsmæssige, er det i det store og hele kun udenrigsministeriet, der beskæftiger sig med det, samt de private personer og enkelte foreninger og institutioner, som er interesseret i det. Derfor mener jeg ikke, det er helt retfærdigt at sige det på den måde. For udenrigsministeriets vedkommende tør jeg sige, at vi gør lige så meget, når det drejer sig om de anliggender, der vedrører den side af vor udenrigspolitik, som ikke er snævert udenrigsøkonomisk.

Man kan altid diskutere, om vi tager initiativer nok. Det har hele tiden været min opfattelse i den tid, jeg har haft med udenrigsministeriet at gøre, at Danmark skal tage initiativer i udenrigspolitisk henseende, og vi overvejer også til stadighed at tage initiativer. Jeg kan betro det ærede medlem, at der er adskillige tanker om initiativer fra dansk side, som endda har været ført temmelig langt frem i vore drøftelser, som vi har måttet lade falde, fordi den objektive politiske situation tilsagde os at gøre det. Men det må til gengæld også være en vurdering af, om det rigtige tidspunkt, om de rigtige forudsætninger for initiativer er til stede, der bliver afgørende for, om man skal tage et initiativ eller ikke.

Jeg kan altså prøve at gøre det så overbevisende i stemmeføringen som muligt og håbe på, at det ærede medlem vil tro mig, når jeg siger, at vi til stadighed er opmærksom på dette. Jeg tror, jeg tør sige, at vi har taget initiativer i dansk udenrigspolitik, i hvert fald i større udstrækning end tidligere. Jeg mindes i hvert fald fra min ungdom perioder, hvor dansk udenrigstjenestes fornemste opgave var at ligge „tot“ over for, hvad der skete i verden.

(Kort bemærkning).

Erik Kragh: Jeg vil gerne til det ærede medlem hr. Aksel Larsen sige, at jeg sagde ikke noget om, at man havde givet 3 syd-

[Erik Kragh.]

vietnamesiske regeringer et løfte; jeg sagde at 3 amerikanske præsidenter havde givet regeringen i Sydvietnam et løfte, nemlig Eisenhower, Kennedy og Johnson.

Det andet, jeg vil sige, er, at når der ikke er blevet enighed om folkeafstemning i Vietnam, så er det, fordi man i Nordvietnam ville gennemføre den på den sædvanlige farceagtige måde, som kommunisterne gør, nemlig med 99,9 pct. af stemmerne for det synspunkt, som den kommunistiske regering ønsker. Derfor ville man ikke i Sydvietnam gå med til nogen folkeafstemning.

Det er, som den højtærede udenrigsminister sagde, en fredelig løsning i Vietnamspørgsmålet, der bør tilstræbes, men der skal to til at ville have fred.

(Kort bemærkning).

Aksel Larsen: Man kan skændes om, hvorvidt det skulle være den grund, det ærede medlem hr. Erik Kragh nu anfører. Alle og enhver kan se, at amerikanerne ikke ønskede en forening af Nord- og Sydvietnam, derfor satte de deres regeringer ind og holdt dem ved magten, og derfor sørgede de for, at der ikke kom nogen folkeafstemning.

(Kort bemærkning).

Helveg Petersen: Jeg fik ikke sagt til den højtærede udenrigsminister før, hvad det var, jeg specielt tænkte på i forbindelse med Genèveprotokollen. Det er den, der handler om forbud mod at anvende kvælende gift eller andre gasarter, af 17. juni 1925. Se på den, højtærede udenrigsminister, i forbindelse med det, der foregår i Vietnam.

Må jeg sige til den højtærede udenrigsminister, at jeg vil nødig have, at jeg skal blive opfattet som værende uretfærdig over for udenrigsministerens indsats. Men det, der er sagt her, højtærede udenrigsminister, viser jo, at man har forudsætninger for at tage stilling til den økonomiske udenrigspolitik, men at man altså ikke har tilsvarende forudsætninger for at tage stilling til det, der har med sikkerhedspolitikken at gøre. Derfor skal vi tilvejebringe disse forudsætninger, og jeg har søgt at vise, hvordan vi kan gøre det, og jeg er glad for, at udenrigsministeren er enig i, at her må sættes ind.

Første næstformand (From): Det ærede medlem hr. Per Federspiel har ordet for en kort bemærkning. Dermed er de korte bemærkninger sluttet.

(Kort bemærkning).

Per Federspiel: Jeg vil nødig lade det ærede medlem hr. Frode Jakobsens bemærkning om min manglende sans for proportioner sidde på mig. Det er ikke et spørgsmål om, hvorvidt atombevæbningen i Europa er et større spørgsmål end spørgsmålet om Europas enhed. Det er et spørgsmål om, hvorvidt det ene kan anvendes til at fremme det andet. Og hvis det ærede medlem som jeg anser Europas enhed for et mål i sig selv, er det ligegyldigt, om midlet, der anvendes hertil, er stort eller lille.

Hermed sluttede forhandlingen.

Første næstformand (From): Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget angående forslag til lov om ændringer i lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse og forslag til lov om ændringer i lov om apotekervæsenet har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 31. marts, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Spørgsmål til ministrene.*

2) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om ændring i lov om naturfredning.

3) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om nedsettelse af en kommission til undersøgelse af arbejdspladsernes problemer [af Helveg Petersen m. fl.].

Mødet hævet kl. 17³⁸.

73. møde.

Onsdag den 31. marts kl. 13.

Formanden: Udvalget angående forslag til lov om ændring i lov om almindelig arbejderbeskyttelse. (Vedrørende lastning og losning af skibe) har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer er omdelt.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Sigsgaard* til undervisningsministeren:

„Finder ministeren det rimeligt, at en lærers fastansættelse gøres afhængig af frisur og klædedragt?“

Sigsgaard: Lærere i folkeskolen har en 2-årig aspiranttid før fastansættelsen, en tid, hvor parterne kan se hinanden an, en prøvetid. Er læreren ikke god nok, eller synes han ikke, stedet er godt nok, ja, så må han søge væk.

En fynsk skolekommission har for nogle dage siden misbrugt sine beføjelser til at nægte en lærer fast ansættelse på grund af hans udseende. Denne historie er ganske uhørt i dansk skoleliv. Naturligvis kender vi alle Bindslevsagen med dens ubehagelige perspektiver for aspiranterne. Jeg kunne også nævne en sag fra Ringkøbingegnen, hvor der blev nægtet en aspirant fast ansættelse på grund af hans politiske overbevisning. Jeg kunne endvidere nævne en henvendelse, jeg for nylig fik fra Sæbyegnen, hvor samme skæbne overgik en ung lærer, der ikke var medlem af folkekirken. Han havde i forvejen meddelt skolekommissionen dette. Man sagde, at det ingenting betød, og alligevel afskedigede man ham, da det kom til stykket. På denne baggrund finder jeg det endnu mere nødvendigt, at den aktuelle sag tages op også her i det høje ting. Der bør sættes en stopper for visse skolekommissioners magtmisbrug.

Næsbytsagen virker særlig grell, når man

hører fra alle sider, også fra skolekommissionen, at den pågældende lærer er dygtig, ja, han omtales som en fremragende lærer med et enestående forhold til børnene. Skoleinspektøren fremhæver i sin udtalelse hans kærlighed til det menneskeligt ægte, som skolekommissionen derimod ikke synes at have forståelse for. Det skal nævnes, at lærerråd, elevråd og forældreforening ved skolen har anmodet skoledirektionen om at ændre skolekommissionens beslutning, så den pågældende lærer fastansættes. I går meddeltes det yderligere, at 90 pct. af de forældre, hvis børn undervises af ham, har henvendt sig til skoledirektøren med samme ønske.

Kroggårdsskolen, som aspiranten er ansat på, er en skole ud over det almindelige. For et par år siden har jeg besøgt den, og jeg har gennem nogle år fulgt dens arbejde, så godt som det nu har ladet sig gøre. Jeg står ikke ene med den opfattelse, at der her gøres et banebrydende pædagogisk arbejde af overmåde stor værdi for hele vort skolevæsen. Der er tale om en foregangsskole, også takket være de lokale myndigheder, og det er derfor dobbelt sørgeligt, at repræsentanter for disse myndigheder nu forsøger at stikke en kæp i hjulet, for der er jo ingen tvivl om, at skolekommissionens beslutning allerede har skadet hele skolens arbejde, og den vil volde endnu mere fortræd, hvis den ikke ændres.

Beslutningen er måske nok i overensstemmelse med loven, men den er til gengæld i den dybeste modstrid med de for hele vort samfund grundlæggende principper. Formanden for skoledirektionen udtaler ifølge Politiken for i går, at vi ville være langt ude, hvis skolekommissionerne havde pligt til at fastansætte alle lærere, hvis faglige kvalifikationer er i orden. Jeg er ikke uenig med ham. En sådan bestemmelse ville antaste hele ideen bag aspirantsystemet. Men man må være klar over, at der ikke ret mange gange skal træffes så horribles afgørelser som her, før det kan blive nødvendigt at ændre loven, så skolekommissionens beføjelser indskrænkes. Afgørelsen har skadet det kommunale selvstyres anseelse.

Vi lever i en verden, hvor vi må acceptere hinanden trods uhyre forskelle i levevis, politisk opfattelse o. s. v. Men hvordan skal vi kunne det, når vi ikke engang kan